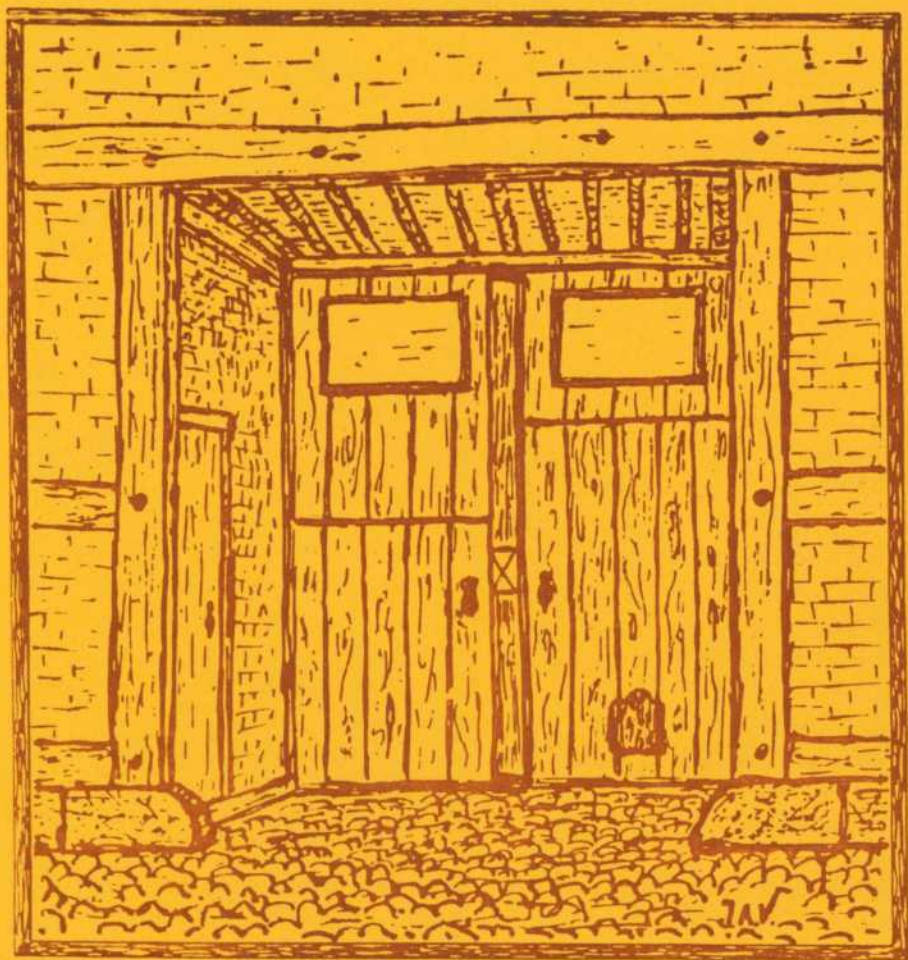

9e jaargang

1987 - 2

ISSN 0920-864 X

~ 't ONDERSCHOER ~

Stichting Heemkunde Denekamp

't Onderschoer

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoer, als een soort portaal voor de poortachtige hoofdtoegang naar de stal. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeuren', welke aaneensloten tegen de uitbrekbare middenstijl in stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'brautspit' steken, dat een 'kuun' of 'hundenwiefke' een brutale hoerengknecht nagooide. Als 'n stiepel verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Aamswen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vloggele' om 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De hofkond 'Sien' of 'Tollo' kon ook 's nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De hoer zelf lenslotte kon veilig uitkijken 'oawer 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoer was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zo als 'n riestessen', 'n rieht', 'n strikhaakn', 'n ploogstraampn' en de 'peerderelln'.

Menig hoerenzoon zal in het onderschoer zijn liefde verklaard hebben 'an zien wief', wat dan vaak weer leidde tot een 'bruilte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoer had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige hewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het hoofdplaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoer als symbool van het streven van

Heemkunde Henckamp —

Tekening van onderschoer en tekst — J. A. Veldhuis

9^e jaargang 1987 nr. 2**'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 800 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Lossenummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, 7591 PT Denekamp, tel.(05413) 1453.

J.A.den Ouden, Clematisstr.26, 7591 XH Denekamp; tel.(05413) 2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261; (eindredacteur).

in dit nummer

- 1 n woord van te veurtn.
- 3 voor u, door u.
- 7 uit de krant van nu.
- 9 niejs van 't Heemhoes.
- 21 Denekamp.
Marjolein Palhplatz.
- 23 een 96-jarige uit Lattrop
vertelt.
H.Asma.
- 27 de anemoon.
W.A.J.Nijhuis.
- 31 uit Denekamps kerkge-
schiedenis (XII).
H.Asma.
- 37 de gezondheidszorg in
Denekamp in de oorlogs-
jaren.
G.van Zadelhoff.
- 41 milieubedearf.
E.Bos-Hermelink.
- 43 de wildredder.
W.A.J.Nijhuis.
- 47 volkstelling 1839 ge-
meente Denekamp.
H.Boink/G.Hesselink.
- 51 wijkverpleegster op het
platteland (XII).
E.Bos-Hermelink.
- 53 reis naar Londen in 1851.
H.J.B.Roessingh Udink.
- 55 onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 57 het vooroorlogse joodse
leven in Denekamp.
B.Elkus.

Klöpfeshoes aan de Wilhelminastraat te Denekamp.
Vakwerkskelet, oorspronkelijk leemvullingen.
Onder het zadeldakje bevonden zich een woonkeu-
ken en twee kleine vertrekjes. Het strodak werd
vervangen door pannen. Gesloopt omstreeks 1950.

Jan Jans.

In het aantal donateurs, dat inmiddels de weg heeft weten te vinden naar de Stichting Heemkunde Denekamp, menen we de ons zelf gestelde vraag of we met ons werk na twaalf jaar nog op de goede weg zitten, in zekere zin beantwoord zien. Als we daarbij bovendien in aanmerking nemen dat we afgelopen maart al de 600ste donateur mochten begroeten, kan geconstateerd worden dat we de wind een beetje in de zeilen hebben. Zelfs de kleur van onze negen jaar geleden gekozen omslag voor 't Onderschoer schijnen we mee te hebben nu dit tot de meer algemene modekleuren is gaan behoren. Een bijkomstig iets, maar voor kleurbewuste mensen toch wel mooi meegenomen.

Van kleurbewust naar milieubewust lijkt een grote stap, maar is het toch niet, want een gezond milieu kan bijzonder kleurrijk zijn. Hoewel daarover in de eerste week van maart van dit jaar in een deel van ons land wat anders gedacht zal zijn, toen van de een op de andere dag vrijwel geheel Drenthe als gevolg van een door de natuur veroorzaakte ijzel-overval veranderde van een aantrekkelijke groene provincie in een ware haast onbegaanbare ijskolonie.

De zorg voor onze leefomgeving, ons milieu, de natuur zal ons als Stichting Heemkunde voortdurend dienen bezig houden, wat overigens ook tot onze doelstellingen behoort, zoals u achterin in 't Onderschoer steeds kunt lezen. We zien op dat terrein zelfs een belangrijke taak weggelegd voor ons. In de activiteiten van een heemkundegroep moeten we niet alleen attracties zien als een zomerse dag met zeldzaam aanwezige korenbloemen in het blauw of.....

Heemkunde wil meer betekenen, wil ook inspelen op actuele situaties, zoals het milieu, dat ons toch allemaal een grote zorg moet zijn. Ja, moet!

Het milieu mag geen ondergeschikte rol spelen in ons dagelijks leven. Het dient er als vanzelfsprekend bij te horen. Ik ben er vast van overtuigd dat dit steeds meer gaat komen, waarbij ik me tegelijkertijd goed realiseer, dat er nog wel veel over gepraat zal moeten worden om elkaar te motiveren en te overtuigen van het belang van een gezond milieu. Zonder daarbij voor betweters te worden uitgemaakt, want dat risico loop je zo lang iets nog steeds in de schijnwerpers van de afstandelijkheid staat.

Toch heb ik goede hoop. Geleidelijk aan gaan we met zijn allen weer inzien dat bijvoorbeeld bloeiende wegbermen veel aantrekkelijker zijn dan bermen van puur gras, soms zo kortgehouden dat het er veel van weg heeft dat de wormen het er koud van krijgen.

Misschien komt het nog wel zo ver, dat de agrariërs bijv. randen van hun (maïs)akkers vrij laten van onkruidverdelgingsmiddelen, zodat er daadwerkelijk weer eens een zomerse dag komt met blauwe korenbloemen in de marge....

De zorg voor het milieu moet een gezamenlijke zorg zijn, zodat ook onze kinderen nog kunnen genieten van de bloemen, de planten en de bijtjes...in de natuur!

Geern töt tookn moal.

Denekamp, 30 mei 1987.

H.Boink.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

In de vorige aflevering van 't Onderschoer stonden in het artikel "De Wielewaal" twee storende fouten, die ik hier graag even wil rechtzetten. Op pagina 37 wordt iets onder het midden melding gemaakt van afstanden tussen ons land en tropisch Afrika, waarbij genoemd zijn 600km en heen en terug 1200 km. Dit is natuurlijk niet juist, zoals de opmerkzame lezer zeker opgevallen zal zijn. Er had moeten staan 6000km en 12.000 km.

De heer A.A.J. Haamberg uit Oldenzaal reageerde op het onderdeel "Kinderspelen" in de rubriek Niejs van 't Heemhoes van 1/1987. Het spel "Holtuutn" moet naar zijn mening in verband worden gebracht met het houden van schapen. "Herders gebruikten een kloeten-schup (een schopje aan een lange steel), waarmee men zandkluiten naar afwalende schapen gooide. Een afgeleide hiervan is het woord "Holtuutn", dat in Geesteren gebezigd werd.

Een spel waarbij men een bal in een hol tuiten moest (in een kuiltje slaan). Ook in andere plaatsen in Twente werd dit spel gespeeld, zij het onder andere namen en met steeds weer afwijkende spelregels."

Graag zouden we wat van die andere namen willen weten en ook de spelregels zijn natuurlijk interessant te weten. Wie kan hiermee verder helpen?

De heer J.G. Spekhorst uit Denekamp verraste ons met een weerspreuk. "Terwijl het KNMI in het weekeinde van 2 mei 1987 en de daarop volgende dagen een noordenwind voorspelde met vorst aan de grond, werd bij deze weerssituatie in onze omgeving toch geen nachtvorst waargenomen. Dit doet me onwillekeurig weer denken aan een gezegde, dat ik vroeger in mijn buurt hoorde van oude mensen. Het luidt als volgt: Het noorden neemt nich, mer het gef ok nich."

Aardig om te weten misschien. Dit jaar is het precies zestig jaar geleden dat mr. W.F. Laan op het perceel De Hooge Hof op 't Harseveld een particuliere begraafplaats liet aanleggen ter grootte van bijna een hectare, geheel ommuurd, zoals we het nu op onze wandelingen over 't Harseveld nog kunnen aantreffen.

Van de heer W.A.J. Nijhuis te Denekamp ontving de redactie de volgende bijdrage. "Dit jaar hoopt Petrus Hendrikus van der Maas te Ootmarsum het heugelijke feit te herdenken dat hij negentig jaar geleden, om precies te zijn, op 16 juli 1897 voor het eerst het levenslicht aanschouwde in datzelfde mooie stadje Ootmarsum. Na de pensionering van meester L.L.M. Mulders werd hij precies 55 jaar geleden op 29 juli 1932 als hoofdonderwijzer benoemd aan de R.K. Jongensschool aan de Ootmarsumsestraat te Denekamp. Bijna dertig jaar heeft hij daar zijn beste krachten gegeven. Voor de school en voor het onderwijs heeft hij geweldig veel betekend, maar ook daarbuiten. Menig keer ging ik bij hem te rade met mijn geologische en archeologische vondsten. Altijd stond hij klaar om te helpen. Ook wanneer ik moeilijkheden had met het determineren van paddestoelen ging ik naar hem toe. Hij was een kei op het gebied van keien, maar ook op het terrein van paddestoelen, waarvan hij maar liefst driehonderd soorten kende, met naam en toenaam. Hij wist alles en was de vraagbaak voor velen. Ook was hij de man achter de schermen, die Denekamp heeft bewogen tot het oprichten van een heemkundegroep. Wij wensen hem alvast van harte proficiat met zijn negentigste verjaardag".

Bij deze gelukwens sluit de

redactie zich gaarne aan.

Deze rubriek is nogal divers, zoals u merkt.

Vandaar ook de volgende oproep. Tot in de jaren vijftig werden begrafenissen -ook in Denekamp e.o.- voornamelijk verzorgd met behulp van een lijkkoets of lijkwagen, voortgetrokken door paarden. Waar stonden deze lijkwagens bijv. en hoe was dit geregeld? Is er nog een lijkwagen van dat soort?

Wel eens gehoord van de uitdrukking: Jongskoffie? Dit was blijkbaar in de Kulbuurt te Denekamp een alledaags begrip. Wie wil in 't Onderschoer vertellen wat ermee bedoeld wordt?

Een andere briefschrijver is de heer R.A. Olde Dubbelink uit Groningen, die uitgebreid reageert op onze oproep in 't vorige Onderschoer met betrekking tot de realisering van een museum voor religieuze kunst. In zijn brief zegt hij te reageren op ons voornemen een dergelijk museum onder te brengen in 't Heemhoes. Dat idee is echter al verlaten, zoals we de vorige keer reeds meldden. De betreffende bovenruimte van 't Heemhoes is inmiddels weer verhuurd als woonhuis. Waar we om gevraagd hebben is te willen meedenken bij het vinden van ruimte om een museum als hiervoor genoemd te kunnen inrichten. Olde Dubbelink lijkt dit geen goed idee. Hij schrijft: "Een inrichting van een oudheidkamer voor devotionalia, zoals heiligenbeelden, religieuze schilderijen, bijbels etc. lijkt

mij geen goed idee. Ik krijg inmiddels de indruk, na het lezen van de verschillende jaargangen van het 'Onderschoer', dat Denekamp alleen bestaat bij de gratie van de katholieke kerk en dat het leven in Denekamp slechts in verband kan worden gebracht met godsdienst. Ik vind, dat dit aspect reeds genoeg aandacht krijgt in het 'Onderschoer' en in de lopende tentoonstellingen in het Heemhoes. Daarom lijkt mij een oudheidkamer voor devotionalia een verdubbeling van dit toch al zwaar oververtegenwoordigd aspect van de Denekampse samenleving."

Voor een gemeenschap die vele eeuwenlang gestoeld is op de voornamelijk katholieke geloofstraditie heeft het niet zo verwonderlijk te zijn dat een groot deel van die gemeenschap bestaat tegen de achtergrond van die kerk, waarbij het mij van het hart moet dat ik het een onjuiste bejegening vind te spreken van "...bij de gratie....", want dat beeld is door niemand van de Stichting Heemkunde zo uitgedragen. Daarop moet briefschrijver dan het boek "700 jaar kerkelijk leven in Denekamp" maar eens naslaan. Ik wil dan ook veronderstellen dat Olde Dubbelink zich hier wat ongenueanceerd heeft uitgedrukt in het weergeven van zijn indruk.

In het verdere gedeelte van zijn brief staat een aantal interessante suggesties. "Wat ik wil voorstellen is een goede fototentoonstelling (permanent) over de ontwikkeling van Denekamp als dorp, geplaatst tegen de achtergrond van de ontwikkeling van de Nederlandse territoria en de Nederlandse staat. Aan de hand van een paar markante vondsten en door middel van foto's, tekeningen en maquettes de dorpsgeschiedenis duidelijk maken. Dit zou kunnen gebeuren in een periodiek, thematische aanpak van

deze ontwikkeling. In schema zal dit er als volgt uit gaan zien.

- * Denekamp in de pre- en proto-historie: De Borghert.
- * Denekamp in de Middeleeuwen: de R.K.kerk, kerstening en het funktionieren van het dorp in de Middeleeuwen.
- * Denekamp in de 'Gouden Eeuw' en de 18de eeuw: Singraven en de havezathes.
- * Denekamp in de Napoleontische Tijd en ten tijde van de Industriële Revolutie: textiel-industrie, huisvlijt en armoe.
- * Denekamp tijdens en na de Wereldoorlogen: het moderne Denekamp.

Aan de hand van deze vijf perioden-indeling is het mogelijk een beknopte geschiedenis van het dorp te vertellen en te visualiseren."

Deze gedachtengang komt volledig overeen met onze activiteiten, die immers op genoemde doelen gericht zijn. Uiteraard voor wat betreft het dorp Denekamp. Maar, zoals bekend mag zijn, bestrijkt onze Stichting de gehele gemeente. Dat betekent dat alle voormalige marken een min of meer gelijksoortige aanpak verdienen, hetgeen wij overigens in beginsel ook onderschrijven. De realiteit gebiedt ons bij al dit soort activiteiten dat we niet teveel hooi op de vork moeten nemen. Vandaar dat wij facetsgewijs werken. Telkens hele kleine plukjes uit die lange geschiedenis vissen en uitrafelen, al naar gelang er mensen zijn die bereid zijn zich daarvoor in te zetten. Gelukkig is er veel medewerking. Blij zijn wij ook met het aanbod van Olde Dubbelink het een en ander mee helpen te verwezenlijken, die in zijn brief verder ook nog ingaat op de Afrika-collectie van mr.W.F. Laan, welke is ondergebracht in Natura Docet te Denekamp. Olde Dubbelink: "Naar mijn mening kan ook deze collectie, die nu voor een groot deel in de magazijnen van het museum

ligt, meer onder de aandacht gebracht worden door een plaats te krijgen in een permanente tentoonstelling, want ook dit is een deel van Denekamp en elke Denekamper, die het museum ooit eens bezocht heeft, is vroeg met het kolonialisme in aanraking geweest. Daarbij komt, dat er naast de collecties van het Tropenmuseum te Amsterdam en het Afrikamuseum te Groesbeek weinig plaatsen in Nederland zijn waar dit soort interessante enthografische artefacten te zien zijn en waarvoor een stijgende belangstelling bestaat".

Wat verderop schrijft hij over het opzetten van een permanente expositie over "Singraven en een Denekamps collectioneer W.F.Laan". Juist omdat Singraven voor Denekamp zo'n belangrijke historische attractie is, acht Olde Dubbelink ook dit van grote waarde.

Wij kunnen deze gedachtengangen volgen. Sommige zijn bij ons al vaker opgekomen, maar worden dan toch maar tot rust gebracht omdat het zowel bij Natura Docet als bij Singraven gaat om collecties van derden, waarmee je niet zo maar van alles kunt doen. Maar -en daar ben ik het wel mee eens- de Afrika-collectie in Natura Docet verdient het educatief onderbouwd te worden, wil het meer waarde hebben dan het thans heeft.

We zullen in elk geval eens nader van gedachten wisselen over de gelanceerde ideeën. Wat hierbij bovenal reeds vaststaat is dat er voor realisering van dergelijke ideeën, waaronder ook die van ons voor een museum van religieuze kunst, ruimte nodig is. En wat in dit verband te denken van het op ons initiatief gestarte inmiddels al vijf jaar oude plan om in Denekamp te komen tot een museum voor landbouwtechniek, waarvoor inmiddels als vele tientallen machines en apparaten bijeen-

gebracht zijn en in enkele schuren bij particulieren liggen te wachten op een museale bestemming?

Zoals we kunnen lezen: plannen genoeg!!

Dan tot slot nog enkele dialectuitdrukkingen, waarbij we een verklaring achterwege laten. Ik denk dat er wel donateurs zijn die hierop en op hetgeen hiervoor is weergegeven willen reageren, waar toe alle gelegenheid wordt geboden.

n Vielloor; de achterboks aantrekkn; op hossenvöddel loopen; ne hoesheier; ne stalstreuer.

H.Boink.

Vriejn
is gen peerd koopn.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Flinke onderhoudsbeurt voor oude laanbomen. Denekamp doet mee aan snoeiproject. (Tub.6-3-1987).

Meer een gewoon huis dan een museum: Huize Keizer, blote voeten op de vloer en puntzakken in de winkel. (Tw.C.6-3-1987).

In Twente geen panden van vóór 1500 ontdekt door Rijksdienst voor Monumentenzorg tijdens dateringsonderzoek van jaar-ringen in hout van diverse oude panden. (Tw.C.6-3+ 7-3).

Tocht langs 400 jaar oude grensstenen. (Tub.3-3-1987).

Nieuwe vereniging voor weidevogels opgericht. (Tw.C.10-3).

Chigorei kwam in de Franse tijd in gebruik als koffie-surrogaat. (Tub. 7-3-1987).

"Tussen oawerlaat en Dinkelbrug" avondvullende film geeft sfeervol beeld van leven in Tilligte. (Tub.+Tw.C.12-3; D.W.11-3; Vizier 16-3-1987).

Duizenden wandelaars bij presentatie wandelboekje "Het

hele jaar door wandelen" in Vasse. Het bevat dertig wandelingen in Twente (Tub. + Tw.C. 9-3-1987).

Herinneringen aan de vroegere Denekampse bewaarschool. (D.W. 11-3 en 18-3-1987).

Videoband stimuleert Twents dialect. (Tw.C.17-3+26-3; Tub. 20-3+26-3-1987).

Expositie over 75 jaar zusters Franciscanessen in dorp Denekamp in museum Huize Keizer. (Tub. 19-3+21-3; Vizier 1-4+ 29-4; D.W. 18-3+25-3-1987).

Mysterie Windesheimer-klooster. Voer voor archeologen en historici. (Tw.C.20-3-1987).

Fanatieke vogelaars speuren naar zeldzame vogelsoorten. (Tub. 24-3-1987).

Overijssel heeft op één na de meeste heemkundegroepen, nl.89. (Tub. 27-3-1987).

De bloeiende berm rukt op. (Tub. 28-3-1987).

Vijf jaar tochten per huifkar door Twente vanuit Beuningen. (Tw.C.27-3; Vizier 25-3-1987).

In deze krant een wandeling over de Vrijdijk langs een grenspaal uit 1548. (Tub.26-3).

Gemeentemedaille voor 25-jarig Denekamps Mannenkoor. (Tub.+ Tw.C. 30-3-1987; D.W.25-3+ 1-4-1987).

In de 14 daagse zaterdag rubriek "Oet de noaberschap" werd o.a. aandacht besteed aan de dichter van het Twentse volkslied Van Deinsse, aan Bentheimer zandsteen, aan de slijkgleuven in o.m. Denekamps kerktoren en aan andere onderwerpen. (Tw.C.).

Heemkunde in Denekamp: zeldzame flora moet weer terug, proefveldje op 't Goor in Denekamp. (Tw.C. 2-4-1987).

Bouwkunst in Overijssel. Ook jongste monumenten verdienen nu bescherming (periode 1850-1940). (Tub.4-4 en 23-4; Tw.C.23-4-1987).

Expositie over historie en toepassing van zandsteen, project van vier Twentse musea, waaronder Natura Docet. (Tw.C.10-4+ 11-4; Vizier 8-4-1987).

Een gids van de amateur-geoloog "Kijk op geologie" van drs. J.Veenvliet. (Tub. 14-4).

Optochten en broodhaantjes versieren. Paasweek begint met palmpasen-folklore. (Vizier 8-4).

Huis Singraven: van stenen timmering tot fraaie havezathe. (Tw.C. 10-4-1987).

Poortbulten (in de Lutte) een van de fraaiste arboreta in Nederland. (Tw.C.7-4-1987).

Vliegeren voor beginners. Het vervaardigen van een reetbollenke (soort vlieger). (Tub. 13-4-1987).

Animo om boer te worden in Overijssel neemt af. (Tw.C. 14-4-1987).

"Oud Denekamp in ansichten". Fotoboek van Denekamp vroeger. (Tub. 16-4-1987).

Flevoland is de voorraadkamer van eeuwenoud leven. In Flevolandse bossen groeien paddestoelen en zwammen waarvan de zaden eeuwenlang in de bodem onder het water hebben gezeten. (Tw.C. 14-4-1987).

Heemkunde Denekamp telt 615 donateurs en vele werkgroepen. (Tub. 23-4-1987).

Fietsmap met 57 tochten door Twente en omgeving. (Tw.C.24-4)

Boek over historisch onderzoek in Overijssel. Dit boek geeft richtlijnen voor iedereen, die zich met de geschiedenis van Overijssel bezig houdt. (Tw.C. 21-4 en 8-5).

Rabbiijnenportretten van Prins; tussen kunst en religie. Expositie in Haaksbergen. (Tw.C. 25-4-+29-4-1987).

De merel van schuwe bosvogel tot huisvriend. (Tub.25-4-1987).

Conclusie van IJsselakademie: dialect wint terrein. (Tw.C. 24-4-1987).

Duizenden naar musea in Twente en Achterhoek. Grote belangstelling voor regionale musea in nationaal museumweekend. (Tub.+ Tw.C. 4-5-1987).

IJsheiligen, schrik van boer, kweker en tuinier. (Tw.C.5-5).

Overijsselse Molen wil meer aandacht voor omgeving molens. (Tub. 6-5-1987).

Mina van Runhart uit Den Ham: 60 jaar mutsenmaakster. (Tub. 6-5-1987).

Wulp en Grutto betrekken steeds meer maisland als broedterrein. (Tub.6-5-1987).

Molens en fietsers zorgen voor Hollands plaatje op landelijke nationale fiets- en molendag. (Tw.C.11-5-1987).

Havezathe Brecklenkamp, huis met sfeer en karakter. (Tw.C. 15-5-1987).

H.Asma.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van zusterverenigingen, van boek aankondigingen en exposities.

CONTRIBUTIEBETALING

Onlangs heeft zich de 600ste donateur aangemeld. Het bijwerken en bijhouden van het donateursbestand vraagt veel tijd. De betalingen voor 1987 komen dit jaar redelijk vlot binnen. Maar er zijn nog donateurs die tot nu toe nog niet betaald hebben. Mocht u het zijn vergeten, dan bespaart u ons extra werk, door uw contributie zo spoedig mogelijk over te maken op onze bank- of girorekening.

M. Ribbert, penningmeester.

OPENSTELLING T HEEMHOES

Ons informatiecentrum 't Heemhoes is in de maand augustus gesloten. Raadpleging van archief en bibliotheek buiten de openstellingsuren is -ook in de zomerperiode- mogelijk na afspraak, tel. (05413) 4656, 2261, 2434, 2800.

Overigens kunt u dagelijks terecht op 't Heemhoes van 9.00-

12.00 uur en van 13.30 uur - 17.00 uur.

Daarnaast kan men hier als gebruikelijk op woensdagavond van half 7 tot half 10 terecht.

Naast raadpleging van archief en bibliotheek is op 't Heemhoes ook allerlei andere informatie op heemkundegebied te krijgen. Tevens kunt u er aanmelden als donateur van onze Stichting. (Kosten f.15,- per jaar).

H. Boink.

DE 600ste DONATEUR

Konden we in 't Onderschoer 2/1986 berichten dat de 500ste donateur was ingeschreven, nu kunnen we melden dat in de afgelopen maand maart de 600ste donateur zich heeft aangemeld. Het was de heer Brookhuis uit Beuningen. Het was de bedoeling dat de heer Brookhuis tijdens de voorjaarsbijeenkomst op 6 april j.l. even in het zonnetje werd gezet, hetgeen i.v.m. ziekte van betrokkene niet kon

doorgaan. Daarom heeft voorzitter Borgman enige tijd later de 600ste donateur de in het vooruitzicht gestelde attentie persoonlijk overhandigd.

Inmiddels zitten we al weer een flink stuk hoger met het aantal donateurs, zodat het er naar uitziet dat in het volgende voorjaar het getal zevenhonderd kan worden bereikt. We hoeven er echter geen traditie van te maken, met sinterklaas of kerstmis zou dit ook een aardige verrassing zijn. In elk geval zit de groei er op het ogenblik goed in en we hopen dat dit mag aanhouden.

H. Asma.

VRIJWILLIGERSWERK OP 'T HEEMHOES

Wie zin heeft om zich in te zetten om behulpzaam te zijn bij de vele werkzaamheden en activiteiten die in 't Heemhoes plaatsvinden of van daar uit georganiseerd worden is van harte welkom bij ons. Men moet niet te gauw denken: dat is niets voor mij, wat kan ik daar nu doen.

Zo mochten we eind vorig jaar als regelmatige vrijwilliger op 't Heemhoes welkom heten de heer G. Hesselink uit Oldenzaal, die zich ondanks zijn zware handicap al zeer verdienstelijk heeft gemaakt voor onze Stichting. Een resultaat van zijn onderzoekwerk treft u in deze aflevering van 't Onderschoer aan, in het artikel "Volkstelling 1839". Een flinke klus is het geweest, het samenstellen van een lijst van beroepen. Wie wat meer wil weten over het verrichten van vrijwilligerswerk kan contact opnemen met 't Heemhoes of met ondergetekende.

H. Boink.

GESLAAGDE VOORJAARSBIJENKOMST

Een goed gevulde zaal donateurs was maandag 6 april 1987 het beeld van de voorjaarsbijeenkomst van onze Stichting, die in hotel Knippers in Denekamp werd gehouden.

Na een welkomstwoord en een inleiding van voorzitter Borgman vertelde mevrouw Ten Cate uit Noordijk (bij Neede) over de gebruiken en gewoontes, die samenvallen en verband houden met het begrip naoberschap en voornamelijk zoals die in zwang waren en nog zijn in de buurtschap, waar zij ongeveer 45 jaar gewoond heeft. Uit haar voordracht, die ze met veel humor bracht, bleek dat verschillende gebruiken toch wel veel overeenkomsten vertonen met de naoberschapsgebruiken hier in Twente.

Omdat zij in een andere streek van het land is geboren en opgegroeid, kon ze met enige verwondering en met een frisse kijk deze oude tradities beschouwen en bespreken.

Ze was en is er nog steeds "weg van", zo bleek uit haar lezing.

Na de pauze gaf Borgman een overzicht van de diverse activiteiten, waarmee bestuur en werkgroepen zich momenteel bezig houden, waarbij ook ingegaan werd op de plannen, die nog op uitvoering wachten.

Het laatste gedeelte van deze bijeenkomst werd gevuld door bestuurslid Nijhuis, die een prachtige serie dia's liet zien over verschillende soorten uilen, over het Denekamps uilenproject, waarvoor bij verschillende boerderijen uilenkasten zijn geplaatst en over diverse soorten roofvogels.

Aan het einde van de avond was er gelegenheid om zich op te geven om mee te doen aan een dialect-onderzoek van het Meertens-instituut te Amsterdam, waarvoor zich tien personen aanmeldden. Voorts werd door de Stichting Heemkunde gevraagd om medewerking aan een boek dat in 1990 zou moeten verschijnen en dat de oorlogs-ervaringen en -herinneringen van verschillende Denekampers zal moeten bevatten.

H.Asma.

EXCURSIE NAAR HET SAMEROTT

Zaterdagmorgen 2 mei 1987 om negen uur staan we met enkele personen klaar bij het museum Natura Docet te Denekamp voor een excursie naar het Samerott. De weergoden zijn ons niet gunstig gezind. Het is donker weer met lichte regenval. Ondanks dit niet al te fraaie weer besloten we de excursie toch door te laten gaan. Eerst reden we naar Oldenzaal om de heer R.Luiken op te halen. Zonder hem konden we weinig beginnen, want hij is de man die, zowel in binnen als buitenland, elk plekje weet waar de flora nog weelderig tiert. Het was een bijzondere rustige morgen en omstreeks kwart voor tien waren we op de plaats van bestemming. Tijdens de excursie verwonderen we ons niet alleen over de rijkdom aan planten, maar ook over die van vogels. Al wandelende en zoekende kwamen we midden in het bos terecht. Onze aandacht werd gevestigd op een ronde markering van dennepalen met een doorsnee van ongeveer vijf meter. In die markering stond een eikeboom. Ter linkerzijde van die markering was een bord geplaatst waarop stond te lezen dat daar in het verleden een woudreus van een eik had gestaan van naar schatting twee

á drieduizend jaar oud. In 1798 was die eik door de storm geveld en doormidden gebroken. Slechts een stam van vier meter hoog bleef nog staan, welke in 1876 door onbekenden in brand werd gestoken. In het jaar 1900 is op diezelfde plaats weer een eik geplant, welke inmiddels tot een flinke boom is uitgegroeid.

In het bos troffen we de volgende planten aan: look zonder look, springzaad, overblijvend bingelkruid, bosveldkers, guldenboterbloem, gierstgras, smele, bereklauw, glad walstro, grootbloemmuur, speenkruid, sleutelbloem, japanse veelknoop, salemonzegel, echt bosviooltje, eenbes, bospinksterbloem, robertskruid, mannetjesvaren, wijfjesvaren, boswedderik, bosandoorn, nagelkruid, heksenkruid, zilverschoon, klein hoefblad, fluitekruid, heggendoornzaad, schedegeelster, bosgeelster, anemoon, daslook, gevlekte aronskelk en rode karnoelje.

Verder hoorden we aan vogels: koekoek, nachtegaal, braamsluiper, boomklover, appelvink, goudvink, roodborst, fi-tis, tjiftjaf, tuinfluiter, fluiter en braamsluiper.

Ondanks het slechte weer en de natte kleding die wij hadden opgelopen keerden we omstreeks 11.30 uur toch zeer voldaan weer huiswaarts.

W.A.J.Nijhuis.

ZIJ KWAMEN OM TE DIENEN

De expositie over de zusters Franciscanessen en hun werk in dorp Denekamp, die van vrijdag 20 maart tot en met zondag 10 mei 1987 te zien was in het museum Huize Keizer te Denekamp, heeft veel publiek getrokken. Het aantal bezoekers is nooit precies vast te stellen. Naar schatting moeten toch wel zo'n 1500 mensen de expositie hebben bezocht.

Te oordelen naar de reacties van de bezoekers, schriftelijk en mondeling, is deze expositie zeer in de smaak gevallen. Enige geschreven reacties wilden we u niet onthouden. De eerste is afkomstig van zusters uit Apeldoorn van een andere orde dan "onze zusters". Ze vonden: "Opbouw expositie zeer goed, geeft een goed beeld en overzicht van het werk van de zusters. Achter deze beelden ligt veel verborgen". Een andere: "Leuk om als oud-Denekampers herinneringen op te kunnen halen". Kennelijk een kind schreef: "Heel leuk, alleen vind ik het jammer dat die nonnen mecup op hebben". Zij of hij bedoelde natuurlijk de als kloosterzuster verklede pop in een van de kamers van het museum. Een laatste reactie "Heel erg mooi, wat een werk, ik als oude Denekampse, bijna 80 jaar, heb hier op de school leuke dingen meegemaakt. Ook ben ik in de oorlogsjaren hier in de school geweest".

Ook langs deze weg wil ik namens de Stichting Heemkunde Denekamp iedereen bedanken, die op de een of andere manier heeft geholpen om deze tentoonstelling tot een succes te maken.

H.Asma.

FLINKE BELANGSTELLING EXCURSIE SINGRAVEN

Zaterdagmiddag 30 mei 1987 was er gelegenheid voor de donateurs van de Stichting Heemkunde om het Huis Singraven van binnen en buiten te bezichtigen. Een flink aantal heeft van deze gelegenheid

gebruik gemaakt. Het was alleen jammer dat het weer vooral in het begin van de middag niet meewerkte. Maar desondanks lieten slechts enkelen van de aangemelde donateurs het afweten.

Toen om 14.00 uur de deur van huis werd geopend, werden de bezoekers in vijf groepen verdeeld. Vier groepen konden onder deskundige leiding het interieur bezichtigen en de rijke inventaris aan meubels, schilderijen, porcelein en zilverwerk. Een vijfde groep kon in de tot filmzaaltje ingerichte keuken, enige series dia's van ons bestuurslid Nijhuis, bekijken. Deze dia-vertoning was ingelast vanwege het slechte weer. Na ongeveer een uur konden de dia-kijkers hun rondgang door het huis maken en nam de heer Nijhuis de andere groepen mee op zijn "dia-tocht" langs vogels en insecten.

Ondertussen was het weer zodanig opgeknapt dat ook nog een gedeelte van de buiten-excursie kon plaatsvinden. Enkele mensen van de Ziekenomroep Oldenzaal maakten de excursie eveneens mee en legden de tocht door het huis, door middel van mondelinge toelichtingen, vast op een cassetteband.

Al met al een goed geslaagde excursie, zo was de mening van de deelnemers.

H.Asma.

HEIMATABEND IN METELN

Zondag 15 maart 1987 was in Metelen de tweejaarlijkse "Heimatabend", welke georganiseerd is door de Heimatverein Metelen, waaraan door enkele vertegenwoordigers van onze stichting werd deelgenomen.

In Twents dialect werd een ode gebracht aan het Westfaalse land en aan Metelen in het bijzonder.

Zo'n "Heimatabend" is een algemeen cultureel evenement en bestaat uit voordrachten, zang, dans en muziek, waarbij uitgangspunt is het uitdragen van het platduits. Op diverse wijzen werd even teruggekeken in de tijd, hoe het toen was, bijvoorbeeld op de boerderij en in het gezin, waarbij ook een brulftenneuger en een heuse stadsomroeper ten tonele verschenen. Voorts waren er bijdragen van een jeugdkoor, het kerkkoor en de volksdansgroep, met o.m. in het kader van onze uitwisseling met Metelen de onvervalste Drikusman. Ook werden muzikale schetsjes opgevoerd, waarbij vooral veel aandacht besteed was aan klederdracht.

De ruim 150 medewerkers aan deze avond mochten veel applaus in ontvangst nemen. Getuige de verschillende reacties uit de tot de laatste (400) plaats bezette zaal mag deze bijeenkomst als bijzonder geslaagd genoemd worden. Dat vond ook de Dene-kampse delegatie, die deze culturele avond heeft bijgewoond en daarvan bijzonder onder de indruk was. "Eigenlijk was iets dergelijks ook wel eens in Denekamp te proberen", vingen we als reactie op. We hebben in Metelen in elk geval kunnen zien hoe het kan.

H.Boink.

MIDWEENTER IN TWENTE EN DE DUITSE GRENSTREEK

Vanaf ongeveer half december 1987 tot begin januari van het volgend jaar hopen de werkgroepen geschiedenis en exposities een tentoonstelling te organiseren, waarin met behulp van o.a. foto's, geschreven en gedrukte artikelen, gebruiksvoorwerpen een beeld wordt gegeven van de tijd van het jaar vanaf het begin van de advent tot en met drie-koningen.

Hoe die feesten vroeger en nu nog gevierd worden en waarmee, zowel hier in Twente als in de aan ons grenzende Duitse streken.

Omdat in deze periode de advent, sinterklaas, kerstmis, oud- en nieuwjaar en drie-koningen vallen, zullen we in elk geval speculaasplanken, midwinterhoorns, kerststallen, wafelijzers en artikelen, die bij de jaarwisseling werden gebruikt, nodig hebben. Verder hopen we zoal aandacht te besteden aan klootschieten, huis-slachten en spinvisites.

Kunt u ons helpen aan hiervoor genoemde artikelen en verschillende andere zaken, die verband houden met vermelde gebruiken en feesten, wilt u dat dan laten weten aan ondergetekende of een van de andere leden van beide werkgroepen. Ook kunt u hiervoor terecht op 't Heem-hoes, alsmede op 't museum Huize Keizer (conciërge G. de Winder).

Verschillende mensen hebben ons al diverse zaken toegezegd. Verder krijgen we medewerking uit Metelen en uit Neuenhaus.

Een deel van de expositie zal gedurende één weekend in Metelen te bezichtigen zijn en waarschijnlijk ook in het Heimatmuseum in Neuenhaus. Hierop komen we in het volgende Onderschoer terug.

H.Asma.

DEZE ZOMER HERBOUW KLOPKESHOOES

Na ruim vijftien jaar geleden te zijn afgebroken zal deze zomer het laatste klöpfeshoes van Denekamp worden herbouwd nabij de Volkssterrewacht Twente aan de Mekkelhorsterstraat te Denekamp. Vanaf het ontstaan van onze heemkundegroep in 1975 hebben we gepleit voor restauratie van dit historisch waardevolle gebouwtje. Plezierig dan nu ook dat Denekamp straks

weer een monumentje rijker is. Een monument waarmee een stukje woon- en leefcultuur wordt uitgebeeld en dat tevens dienst zal doen als informatiecentrum voor de fietser en wandelaar.

H.Boink.

BOERDERIJEN-ONDERZOEK

Hoewel er aanvankelijk plannen waren om het boerderijen-onderzoek te combineren met de werkgroep dorpsgeschiedenis, ziet het er nu naar uit dat er een aparte werkgroep voor kan worden gevormd.

De eerste reden is dat er al enige gegadigden zijn voor zo'n boerderijen-onderzoek en het zou dan wel eens kunnen zijn dat de werkgroep dorpsgeschiedenis daardoor te groot wordt. Een andere reden is dat de werkgroep geschiedenis voorlopig nog genoeg op het program heeft staan, zodat het onderzoek van boerderijen wel eens in het gedrang zou kunnen komen.

Het doel van de eventueel op te richten nieuwe werkgroep is de geschiedenis van de boerderijen en haar bewoners van vroeger te achterhalen en vast te leggen. Er wordt waarschijnlijk begonnen met boerderijen die in dorp en buurtschap Denekamp liggen of vroeger hebben gelegen.

Vooraf voor mensen die zelf -of de voorouders- afkomstig zijn van zo'n boerderij, lijkt dit een interessante bezigheid.

Als u belangstelling hebt of nadere inlichtingen wenst dan kunt u terecht bij ondergetekende.

H.Asma.

EEN GESPREKSTHEMA

We kennen allemaal wel het wachten bij de dokter of tand-

arts of bij de kapper en dat niemand van de aanwezigen zin heeft om een gesprek te beginnen, wegens gebrek aan gespreksstof of om andere redenen.

Een van de kappers hier in Denekamp heeft daar het volgende op gevonden. Hij legt gewoon enkele nummers van 't Onderschoer op de tafel en meestal leidt dit wel tot uitvoerige gesprekken en zelfs tot complete discussies.

Ook het onlangs verschenen fotoboek "Denekamp in oude ansichten" heeft dezelfde kapper in dit opzicht goede diensten bewezen. In dit boek staan nl. nogal veel groepsfoto's uit vroegere jaren, foto's van clubs en verenigingen. Het op foto's tegenkomen van oude bekenden leidt tot het ophalen van oude herinneringen. Het genoemde fotoboek is behalve in de boekhandel ook in 't Heemhoes te koop. Kosten f.24,50. Het is maar dat u het even weet.

H.Asma.

VRIJWILLIGERS VOOR NAAMKUNDIG ONDERZOEK

Het P.J.Meertens-Instituut te Amsterdam houdt zich vooral bezig met dialectologie, volkskunde en naamkunde. Het instituut kan zijn taak echter niet goed vervullen zonder de hulp van vrijwilligers, die gegevens verschaffen over te bestuderen onderwerpen.

Voor dialect en volkskunde zendt men aan deze vrijwilligers ten minste één maal per jaar een vragenlijst van vier bladzijden of meer.

De dialectvragenlijsten hebben betrekking op de dialecten van Nederland. Er wordt zoal gevraagd naar het dialectwoord voor een bepaald Nederlands woord of begrip en de vertaling in dialect van een Neder-

landse zin. Het gaat hierbij om het dialect zoals dat nu gesproken wordt in de plaats, waarvoor de vragenlijst wordt ingevuld, bijvoorbeeld Denekamp. Dat zal wel niet precies hetzelfde zijn als het dialect van bijv. vijftig jaar geleden. Talen veranderen, dialecten ook. Het is goed dit uitdrukkelijk te zeggen, want je hoort wel eens dat er tegenwoordig geen 'echt' of 'goed' dialect meer wordt gesproken. In dat geval zouden de lijsten alleen maar ingevuld kunnen worden door die mensen die een vrij hoge leeftijd bereikt hebben. In de volkskundelijsten gaat het om gevarieerde onderwerpen, die altijd betrekking hebben op het dagelijks leven van vroeger en nu, in het gezin en daarbuiten. Zo zijn de laatste jaren aan de orde geweest: het broodverbruik, de inmaak, de indeling en inrichting van de woning, maar ook feesten en muziekverenigingen.

Het P.J.Meertens-Instituut heeft ook onze stichting gevraagd om vrijwilligers voor het invullen van deze vragenlijsten. Hiervoor hebben zich inmiddels ongeveer tien personen aangemeld. De vrijwilligers ontvangen jaarlijks het contactblad van het Meertens-Instituut en er wordt af en toe een "Open Dag" op het instituut georganiseerd. Ook kan men publikaties tegen gereduceerde prijs verkrijgen.

Mochten er onder de donateurs nog meer belangstellenden zijn om vragenlijsten in te vullen dan kan dit worden doorgegeven aan 't Heemhoes, waar ook nadere inlichtingen zijn te krijgen.

H.Boink.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

Nog één bijeenkomst en dan zit ook het seizoen 1986/1987 er

weer op voor de werkgroep geschiedenis.

Een belangrijk deel van de bijeenkomsten is besteed aan voorbereiding en bespreking van twee exposities nl. die over de zusters Franciscanessen, welke nu is afgelopen en zeer goed is bezocht en die over midwinter in Twente en de Duitse grensstreek die in december/januari a.s. is gepland. Over beide tentoonstellingen vindt u elders in dit boekje meer. Tijdens de voorbereiding van exposities wordt niet alleen besproken hoe deze moeten worden ingericht, maar proberen we ook zoveel mogelijk gegevens over het betreffende onderwerp te krijgen. Kortom een zo volledig mogelijk beeld van dat gedeelte dorps- of streekgeschiedenis wordt nagestreefd.

Het databoekje is de laatste tijd wat op de achtergrond geraakt. Maar daaraan kan, ook in de zomerperiode, verder worden gewerkt.

Het fotoboek "Denekamp in oude ansichten, waaraan enkele werkgroepleden hun medewerking hebben verleend, ligt al vanaf half april te koop in de boekwinkels.

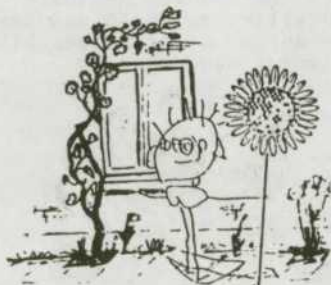
Verder is er in de werkgroep besproken of wij als werkgroep ook het onderzoek naar bestaande en reeds lang of kort verdwenen boerderijen en hun vroegere bewoners zouden moeten oppakken. Vooral omdat voor zo'n onderzoek zich ook verschillende andere donateurs hebben gemeld, zal er mogelijk een afzonderlijke werkgroep komen met ingang van het nieuwe seizoen.

Verder hebben we plannen uitgewerkt tot het vervaardigen van een nieuw boek over de oorlogsjaren dat in 1990 zou moeten verschijnen. Ook hierover wordt elders in deze rubriek meer verteld.

Voelt u ervoor mee te doen aan werkzaamheden zoals hierboven omschreven dan is dat mogelijk. Inlichtingen kunt u krijgen bij ondergetekende of bij een van de andere werkgroepleden, waar u zich ook kunt aanmelden als lid.

H.Asma.

KIND IN HET MILIEU

Het jaar 1987 wordt ook wel aangeduid als het Jaar van het Milieu, dat in de Provincie Overijssel als speciaal thema heeft meegekregen "Kind in het Milieu".

Wat betekent het milieu voor onze kinderen? Het milieu is hun speel-, woon- en schoolomgeving, het is een bron van kennis en plezier, maar het is vooral ook hun toekomst. De kinderen van nu zijn immers de volwassenen van morgen. Hoe ziet hun toekomst er uit? Wat kunnen we bijdragen aan een leefbaar milieu voor ons nageslacht?

Er is eigenlijk best wel veel te bedenken. Zo kan er in vele buurten nog heel wat gebeuren op het gebied van de "eigen" groenvoorziening, waarbij zoal

versiering aan het balkon. Scholen kunnen hun tuinen zinnvoller gebruiken als deze ook aangepast worden voor natuuronderwijs, waarbij dan in het bijzonder te denken is aan buitenopdrachten en het zelf laten verzorgen van de tuin door kinderen. Met enige creativiteit is veel te bereiken zonder dat dit direkt (veel) geld hoeft te kosten. Ook kan eens met kinderen een dierentuin worden bezocht of een kinderboerderij. Excursies naar een natuurhistorisch museum als Natura Docet zijn zeker ook aan te bevelen. Wat ook interessant is voor kinderen -vooral die in dorp of stad wonen- om eens een bezoek te brengen aan een boerderij. Dat zou bijvoorbeeld heel goed kunnen op de open dag "De Boer Op", die ook dit jaar her en der weer plaatsvinden. Ook zouden agrarische bedrijven hun poorten op bepaalde dagen of bij bepaalde gelegenheden open kunnen stellen vooral om kinderen te laten kijken. Tenslotte valt ook te denken aan het organiseren van een tentoonstelling in scholen van o.a. tekeningen en andere werkstukken die kinderen zelf gemaakt hebben. Natuurlijk zijn er nog tal van andere mogelijkheden te bedenken, zoals een fotowedstrijd, om aan het thema "Kind in het Milieu" ook plaatselijk inhoud te geven.

Vooral de werkgroep flora en fauna van onze Stichting is op vele terreinen op het gebied van het milieu bezig, zoals u regelmatig in deze rubriek kunt lezen. Juist in het kader van het Jaar van het Milieu heeft deze werkgroep het initiatief genomen om nabij de visvijver in 't Goor te Dene-kamp te komen tot een wildeplanten-weide, dat te zijner tijd ook heel goed dienst kan doen als educatief natuurgebiedje, waar de schooljeugd onder leiding van een leerkracht praktische ondersteu-

ning kan vinden bij biologielessen.

De eigenaresse van het perceel, de gemeente Denekamp, heeft graag medewerking verleend aan dit project, dat haar bovendien nog scheelt in de financiën, omdat het stuk weide nu niet meer wettelijksgemaaid hoeft te worden.

H.Boink.

ORLOGSHERINNERINGEN VAN DENEKAMP

De werkgroep geschiedenis is van plan om over drie jaar -dan is het een halve eeuw geleden dat ons land in oorlog kwam- een boek gereed te hebben, dat de oorlogsherinneringen en ervaringen bevat van verschillende Denekampers. Ook in het vorige Onderschoer is dat al aangekondigd en is er gevraagd wie er aan mee zou willen doen. Het aantal reacties is nog niet overweldigend, maar er zijn toch al mensen die zich bereid hebben verklaard er aan mee te doen.

Het gaat er om vast te leggen hoe verschillende mensen de oorlog hebben beleefd, hier in Denekamp, wat er zoal gebeurde in de gemeente in die ruim vijf jaar en wat Denekampers elders in de oorlog meemaakten. Kortom het gaat om de geschiedenis van Denekamp en de Denekampers in de oorlogsjaren en de tijd direct na de bevrijding. De een zal zich verschillende dingen herinneren vanaf vrijdag 10 mei 1940 tot aan ongeveer september 1945, de ander zal misschien maar enkele dingen meer weten uit die jaren. We willen echter graag de herinneringen van beide categorieën. Dus u mag rustig een verhaal schrijven over één enkele gebeurtenis uit die bezettingstijd. Maar ook een soort dagboek, waarin vele dagen en gebeurtenissen beschreven worden, is welkom. En uiteraard alles

wat er tussen ligt.

Men kan zijn eigen belevenissen beschrijven, maar ook is het denkbaar dat een zoon of dochter de belevenissen van ouders opschrijft en op die manier meedoet. Denkt u het niet zelf op papier te kunnen krijgen, dan kunt u het ook komen vertellen in 't Heemhoes of we komen bij u thuis om uw verhaal op te nemen.

De verhalen zouden kunnen gaan over de dag van de inval, de mobilisatietijd ervóór, over distributie en schaarste, over razzia's fietsen- en radiovorderingen, over gedwongen werken voor de Duitsers als kabelwacht, over voedseltochten langs boerderijen, over het stiekum houden van varkens en andere dieren, het clandestiene slachten, over onderduiken en onderduikers, over verduistering. Over de vele vliegtuigen die hier geregeld langs of over kwamen, het luchtalarm, de luchtgevechten, bombardementen en beschietingen.

Iemand die in de oorlog in Nordhorn of in een andere plaats werkte zou daarover wat kunnen vertellen, terwijl scholieren uit die tijd zeker nog wat zullen weten over de schooljaren in de oorlog. Verschillende huisvrouwen zullen zich nog best het gebrek aan bijna alles kunnen herinneren, de schaarste aan kleding, brandstof, schoenen en de slechte kwaliteit van het weinige, dat er nog te krijgen was. Winkeliers in die tijd zullen nog wel weten hoe ze distributiebonnen moesten plakken en inleveren. De boeren zullen zich nog wel kunnen herinneren hoeveel mensen er voortdurend kwamen om boter, eieren, melk, rogge of aardappels.

Elke Denekamper vanaf ruim 50 jaar oud zal na enig nadenken wel een korter of langer verhaal kunnen maken over bovengenoemde of andere on-

We hopen zoveel reacties te krijgen, dat we een keuze moeten maken of dat er zoveel binnenkomt dat er twee boekjes moeten komen. We wachten met belangstelling uw reactie af. Een telefoontje naar ondergetekende of naar 't Heemhoes is voldoende, want we willen graag van te voren weten, hoeveel er mee willen werken aan ons gezamenlijk boek "Denekampers vertellen hun oorlogsbelevissen".

H.Asma.

NIEUWE DONATEURS

In de afgelopen periode hebben zich de volgende personen/instellingen aangemeld als donateur van onze Stichting. Het totaal aantal is hiermee per 20 mei 1987 gekomen op 620. Interessant te vermelden is dat de heer Brookhuis uit Beuningen de 600ste donateur was en dat A.Scholtenhave uit Tilligte de jongste donateur is.

H.A.Keizer, Foksweg 9 Beuningen; G.B.Tijhuis, Lazonderstraat 6 9571 VT Denekamp; J.Blokhuis, Johanninksweg 13 Denekamp; B.J.Blokhuis, meester Muldersstraat 12 Denekamp; A.Scholtenhave, Ootmarsumsestraat 87 Tilligte; Mevr. Schaafstra, Averhofstraat 9 Denekamp; Mevr.A.H.J.Hulsbeek, Nordhornestraat 188 Denekamp; J.Oude Voshaar, Denekamperstraat 25 Beuningen; Mevr.G.Loohuis-Asma, Stakenkamplaan 3 Oldenzaal; Mevr.R.Terlingenvan Ogtrop, Geert van Woustr. 9 Denekamp; G.F.Brookhuis, Denekamperstraat 24 Beuningen; P.B.Jager, de IJsvogel 4 Denekamp; W.J.Oonk op den Dijk,

Johanninksweg 9 Denekamp; Dhr.Oude Moleman, Weerinkstr. 2 Denekamp; J.H.Lohuis, Schabosweg 3 Breklenkamp; G.A.Zengerink, Pr.Hendrikstr. 35, Denekamp; Mevr.J.G.Kamerhuis-Rademaker, De Volharding 37 Denekamp; Mevr.M.G.G.Keizer-Heerink, De Alerdink 22 Denekamp; G.J.Blokhuis, dr.Hondelinkstr. 15 Denekamp; Zr. Polycarpa Keizer, Gravenallee 30 Denekamp; Zr.Solana Wiggers, Gravenallee 30 Denekamp; Rene Aveskamp, v.Tienhovenlaan 12 Velp; Mevr.R.E.Rijnders-Wintels, Krabbendijk 48 Denekamp; H.Niehof, Rammelbeekweg 14 Denekamp; Zr.M.Henrico, Gravenallee 30 Denekamp; J.H.Busscher, Gruttoweg 6 Tilligte; Mevr.H.Becker-Leeser, Sylviaalaan 1 Arnhem; H.G.Zanderink, mr.Lazonderstr. 34 Denekamp; Red.Dagblad Tubantia, Grootestraat 2a Oldenzaal; Mevr.P.Boink-Klievik, Wullenweg 240 Hengelo; F.Kuipers, Sonijstraat 29 Den Haag.

M.Ribbert.

OPEN MONUMENTENDAG 1987

Op 12 september 1987 is de landelijk georganiseerde Open Monumentendag. Er wordt naar gestreefd die dag in ons land zoveel mogelijk monumenten voor het publiek (gratis) open gesteld te krijgen, waarbij niet zo zeer gedacht wordt aan woningen, maar meer aan bedrijfsmonumenten, kastelen, kerken en musea. Evenals vele andere gemeenten doet ook Denekamp mee aan de Open Monumentendag. Voor de organisatie van de activiteiten is een

Plaatselijk Comité gevormd, waaraan ook deelgenomen wordt door onze Stichting. Ons bestuurslid S. Wynia die zich o.m. bezig houdt met het inventariseren van monumenten in de gemeente Denekamp, heeft zich daarvoor beschikbaar gesteld. Het secretariaat van het Plaatselijk Comité is p/a gemeentehuis Denekamp, waar ook nadere inlichtingen zijn te krijgen over de Open Monumentendag.

Het Comité heeft de volgende activiteiten in voorbereiding.

- * Openstellen monumenten: is van 10 tot 17.00 uur; in het dorpscentrum van Denekamp zullen enkele objecten pas vanaf 13.00 uur geopend zijn als gevolg van de paardenmarkt die dag. Naast kerken, molens e.d. wordt vooral aandacht geschonken aan de zgn. kleine bouwwerken.
- * Van alle bouwwerken wordt in brochurevorm een beknopte beschrijving gemaakt.
- * Er wordt een fietsroute en een autoroute samengesteld. In deze route zal ook geattendeerd worden op andere karakteristieke bouwwerken en landschapselementen, waarbij vooral boerderijen een plaats zullen krijgen.
- * In een of meer van de opengestelde objecten vinden (rand) activiteiten plaats als rondleiding, tentoonstelling en diaprojectie.

Ter verbetering van de herkenbaarheid en ter bevordering van de educatieve waarde heeft het Plaatselijk Comité tevens voorgesteld alle monumenten in de gemeente van een uniform informatieschildje te voorzien.

Een van de gebouwen, die op Open Monumentendag vrij toegankelijk zal zijn, is ons Heemhoes, waar dan naast algemeen heemkundige informatie, allerlei informatie te krijgen

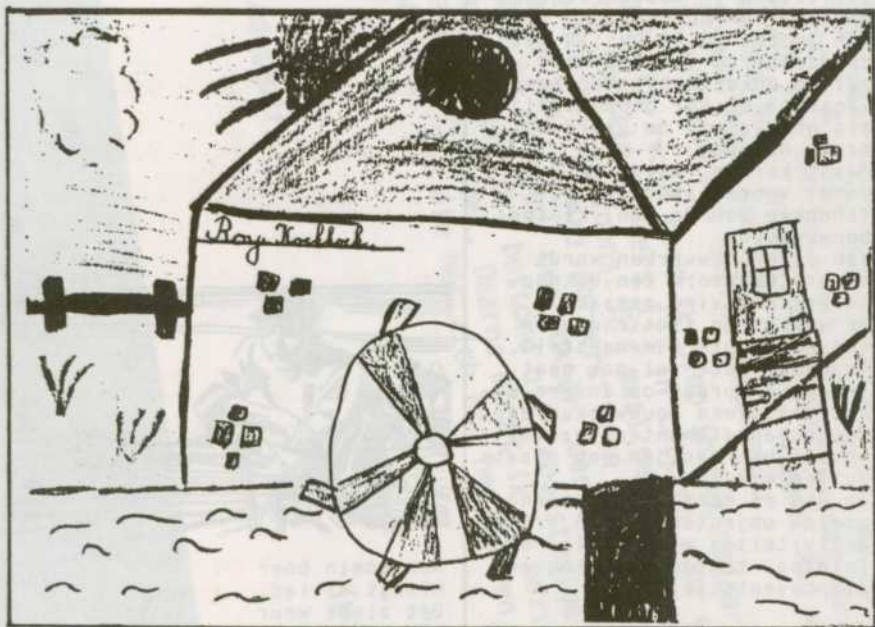
is over monumenten, alsmede in het bijzonder over de diverse gebouwen die in de routes zijn opgenomen.

H.Boink.

Nen goein boer
klaagt altied.
Oet ziene weur
køj begriepn
dat hee mooi
vedan leaft
van de scha.

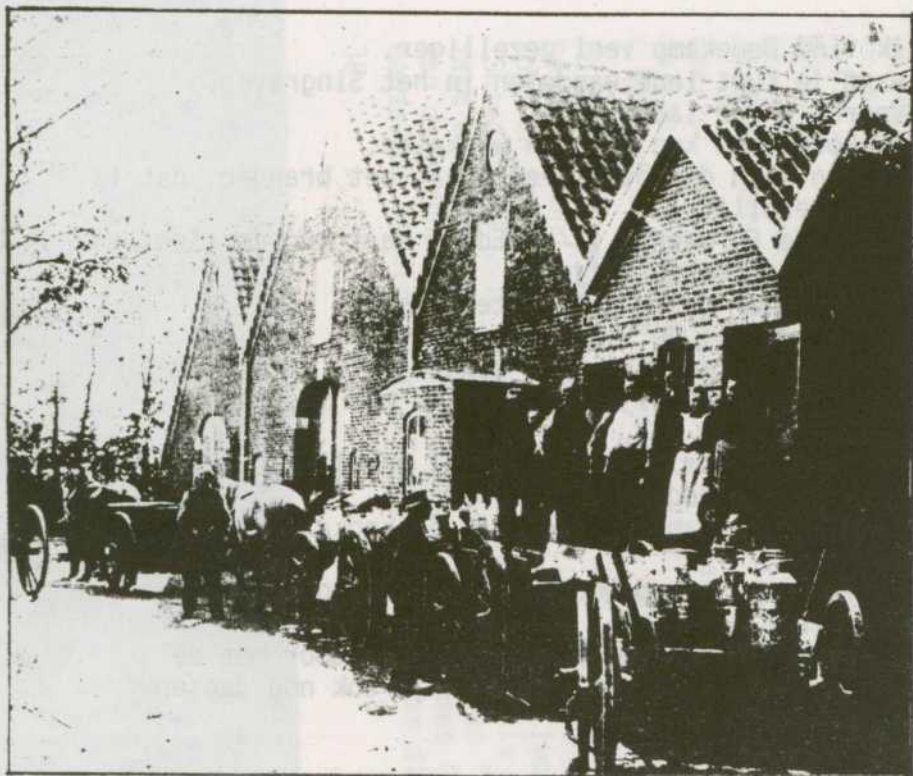
Deze tekening is gemaakt door Roy Koekkoek, Prinsessestr. 16 te Denekamp bij gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Heemkunde Denekamp in 1985. Roy was toen negen jaar.

DENEKAMP

Ik vind Denekamp veel gezelliger.
Want je kunt leuk wandelen in het Singraven.
Vooral in de laan.
En koopavond kun je gaan winkelen.
En dan zijn de köttelpeer'n aan het branden, dat is
heel gezellig.
En op de Eurowerft is de Edah, daar kun je vlees en
andere artikelen krijgen.
Op het Goor ga ik altijd tennissen.
En kijken bij de vissen.
En 's winters ga ik daar schaatsen.
En in het dorp zijn bloembakken met viooltjes,
heel fleurig.
En woensdag is het altijd heel gezellig op het
clubhuis (Vledderhoes).
Donderdag en andere dagen is er kookclub, daar leer
je koken.
En dan nog zaterdagmorgen, dan is iedereen bijna
vroeg uit bed.
En de drie Denekamper-dagen op het Goor met de
grote talentenjacht, daar kun je ook nog dansen
en play-backen.

Marjolein Pahlplatz.

(Dit is een van de vele inzendingen, welke de Stichting
Heemkunde Denekamp heeft gekregen in de zomer van 1985
bij het tienjarig bestaan.
Majolein zat toen in de vijfde klas -zoals dat toen nog
heette- van de Alexanderschool).

De zuivelindustrie begon in Denekamp met boerderijfabriekjes zoals die van Westerhof aan het kanaal.

EEN 96-JARIGE UIT LATTROP VERTELT

(I)

In februari 1983 hadden enkele mensen van de Stichting Heemkunde een gesprek met de toen 96-jarige heer Pikkemaat uit Lattrop en met zijn vrouw en zoon. De heer Pikkemaat is enkele jaren geleden overleden.

Omdat Pikkemaat één van de oprichters is geweest van de coöperatieve zuivelfabriek in Denekamp gaat het gesprek allereerst hierover.

"Vroeger karnden de mensen zelf thuis op de boerderij, ze maakten boter van hun eigen melk en verkochten vervolgens de boter. Veel ervan werd naar Denekamp gebracht en werd daar verkocht. Sommigen namen, als ze hun eigen boter wegbrachten, ook die van anderen mee. Zo kwam bij ons altijd Sandscholte uit Breklenkamp met de boterkorf, nam onze boter ook mee en ging vervolgens lopend naar Denekamp om ze daar aan de man te brengen. Een broer van Sandscholte, Eekmans Bearnd of Botter-Bearnd, kwam altijd met zijn boterkorf bij de meester langs, die heeft het heel lang volgehouden, dat venten met de boterkorf.

Later kwam er in Nordhorn een melkfabriek en toen konden de boeren daar hun melk een tijd lang kwijt. In Nordhorn werd de melk goed betaald, 10 pfennig per liter, terwijl je er hier in die tijd maar drie à drie-en-een-halve cent voor kreeg. Maar het duurde niet lang, want de Duitse boeren wilden het niet langer. Ze vonden dat ze er schade van hadden. Ongeveer in die tijd zijn Brandsma en Meijerink begonnen met een melkfabriekje in de Kokensteeg in Denekamp. Daarvoor was er al een fabriekje van Westerhof aan het kanaal, bij het vonder. Er waren toen een tijd lang twee fabriekjes en zodoende konden de boeren kiezen aan wie ze hun melk leverden. De boeren hier (=Lattrop H.A.) wilden liever niet naar Meijerink. Een tijdlang hebben we de melk ook nog naar Tubbergen gedaan.

In 1916 werden de boeren het onderling zodanig eens, dat er kon worden overgegaan tot het oprichten van een

coöperatieve melkfabriek. Er werd een bestuur gevormd bestaande uit Heerink of Heerman, Derkman, Veldkamp, Aarnink, Beene, Austie en mij zelf. De voorzitter van het bestuur werd Heerink. We begonnen met overal vergaderingen te beleggen. We hebben er wat afgelopen en gefietst in die dagen; vergaderingen in Beuningen, in Noord Deurningen, in Lattrop, Breklenkamp, Tilligte en in Ootmarsum.

In die tijd was hier een pastoor Roes uit Deurne in Brabant om op zulke vergaderingen de boeren uit te leggen wat zo'n zuivelfabriek inhield. In Deurne had men reeds een coöperatieve zuivelfabriek van de grond gekregen, mede dankzij deze pastoor, want hij was landbouwkundig zeer goed onderlegd. Bovendien had hij verstand van verschillende soorten boerenbedrijven, kon hij alles goed en eenvoudig uitleggen en was hij een vlotte prater. Na zo'n avond met die pastoor voelden veel meer boeren voor de idee van een melkfabriek en op deze manier kregen we het goed aan het lopen. De ene avond zaten we hier, dan daar en we hadden altijd het ledenregister bij ons, want we moesten leden hebben.

Op een zekere dag hadden we er zoveel, dat we konden beginnen. We hadden een kapitaal van f.80.000,- nodig. Dat was een heel bedrag in die jaren, dat loog er niet om. We moesten als bestuur persoonlijk borg staan voor dat bedrag, anders kregen we geen geld van de bank.

Omdat het bestuur uit zeven leden bestond betekende dit dat we per persoon voor meer dan f.10.000,- borg stonden. Gelukkig waren het allemaal grote boeren, die bestuursleden. We liepen echter toch wel een groot risico.

Maar we moesten wel, want we moesten de melk kwijt. Later werd de aansprakelijkheid verdeeld over alle leden. Het geld werd geleend bij de boerenleenbank, waarvan we ook meteen maar lid werden. De grond voor de fabriek werd voor f.3000,- van dokter Hondelink gekocht. Witteveen werd benoemd tot eerste directeur. Hij werkte toen nog als directeur bij een melkfabriek in Rossum, die al eerder was opgericht. Hij kwam naar Denekamp omdat er hier een grotere fabriek zou komen. Later is De Boer directeur geworden. Ik dacht trouwens dat er tussen Witteveen en De Boer nog een korte tijd een andere directeur is geweest. Wie, weet ik niet meer. Maar ik dacht dat hij van Ootmarsum kwam.

In de fabriek werd van de melk kaas en boter gemaakt,

anders niet. We kregen twee en een halve cent per liter, maar de ondermelk kregen we terug. Die werd als veevoer gebruikt. Roggemeel en ondermelk, dat was goed voer om de varkens mee vet te krijgen. In die tijd was de veeteelt lang niet zo belangrijk als nu. Er was meer landbouw, rogge en aardappels. Wij hadden toen een stuk of acht koeien.

Het uitbesteden van melkritten, dat was ook altijd wat. Als we vergadering hadden over dat uitbesteden dan werden we wel eens afgeluisterd. Wanneer we vergaderden bij hotel Veldman gebeurde het wel eens dat de melkboeren dat probeerden. Ze gingen dan via een ladder tot bij de luchtkleppen om zo te horen aan wie de melkritten gegund werden. Als de melkritten werden uitbesteed dan was daarover meestal niet iedereen tevreden. Het gebeurde dan vaak niet zo als elk het graag wilde.

De melkrijders zelf vergaderden ook altijd voor er een aanbesteding plaatshad. Je had in die tijd nog veel van die modderwegen, waar een melkrijder bij langdurig nat weer niet meer over kon. Een aan zo'n weg liggende boer moest de melk dan wat verder brengen, anders bleef ze staan.

Zo'n boer was dan wel eens "hellig" en niet meer te genieten. Als bestuurslid moest je er dan op af om met de boer te praten en de zaak te sussen. Ook waren er boeren, die een melkrijder vlak voor hun boerderij langs wilden hebben, terwijl dat niet altijd kon. Gevolg: weer ruzie, waar wat aan gedaan moest worden.

Maar je had ook wel plezierige zaken, toen we bijv. 25 jaar waren getrouwd kregen we van de melkfabriek een mooie stoel.

Met het samengaan later in Ormet-verband, was ik het eerst niet eens, het leek me niks en we draaiden goed met onze fabriek, dus waarom zouden we. Maar na veel praten, zag ik toch langzamerhand in, dat samengaan misschien toch wel beter was.

Bij Meijerink kon je van alles kopen, van wannen en veevoer tot een bruiloftspak. Hij had een kleding- en een kruidenierszaak.

Een wan kostte in die tijd nog geen twee rijksdaalders en ze ging wel een halve mensenleeftijd mee. Een wan werd niet alleen gebruikt om het kaf van het koren te scheiden, maar ze werd ook gebruikt bij de slacht en

als vrouwen meelingen om op het land te werken werden er ook wel eens de kleine kinderen in meegenomen. Dat gebeurde vooral bij de kleinere boeren. De groteren hadden wel een of meer meiden, zodat de vrouw thuis kon blijven. Ik herinner me nog het oude Meinders-Sienke. Ze was altijd buiten op het land aan het werk en had dan vaak een kleine bij zich, die ze met de wan in een voor zette. Zo'n kind bleef natuurlijk niet altijd rustig zitten, maar kroop door de voor alle kanten op, dat was altijd mooi om te zien.

Wanneer een wan kapot was, kwam er een wanlapper, want zelf konden we die niet repareren. Zo iemand repareerde niet alleen wannen, hij maakte ook mandjes, schillekorfjes, ze deden van alles. Er liepen in die tijd veel van die "schooikeals", we betaalden ze met geld en vaak werd dit later omgezet in drank en wanneer ze dan dronken waren, gingen ze op een stuk woeste grond liggen. Het stuk ligt er nog steeds, tegen het "Pikmaotsbrook".

H. Asma.

(wordt vervolgd).

Roomboterfabriek

DENEKAMP.

Vanaf heden:

Boter f 1,10 per-Kg:

De Directeur.

Weekblad voor Oldenzaal e.o.
1 augustus 1896.

Dronken Klaas

Klaas vloekt en scheldt
hij zegt: hij heeft het van nature
Ja, van nature
maar nog veel meer van natte uren.

ontleend aan: Korenbloemen
Constatijn Huygens (1598-1657).

Het is een hele belevenis om omstreeks half of eind april in het bos rond te dwalen. De bodem is dan over een grote oppervlakte bedekt met gelobte vlakjes van bosanemoonbloempjes, die afsteken tegen het heldere groen van de handvormige ingesneden bladeren. Als je de bloempjes met hun zes of zeven kroonblaadjes van dichtbij bekijkt zie je dat aan de uiterste rand violetachtige adertjes over het wit lopen. Bij regen sluiten zich de bloempjes en hangen met hun hoofdjes voorover gebogen. Vele insecten maken hiervan dankbaar gebruik om in de bloem te schuilen of te overnachten.

De bloemen van de anemoon zijn wit of roodachtig. Uit de vlezige wortelstok -dit is een onderaardse kruipende stengel- komt één bloem met drie kransgewijsgeplaatste, samengestelde omwindselbladen. Daarnaast staan op de wortelstok een of meer gewone eveneens samengestelde bladen. Het is een bosplant die nog lang op plaatsen voorkomt waar eens bos is geweest.

De anemoon behoort tot de ranonkelfamilie. Het aantal soorten van deze familie bedraagt naar schatting drie- à vierduizend, waaronder het speenkruid, alle boterbloemen, waterranonkel, dotterbloemen, het leverbloempje, wilde-manskruid en nog veel meer bloemen en zelfs heesters. Hoewel zij over de gehele wereld vertegenwoordigers heeft, komen in de gematigde streken van het Noordelijk Halfrond verreweg de meeste soorten voor, in het bijzonder in Oost Azië en Noord Amerika. In ons land komen een kleine veertigtal van deze familie in het wild voor. Hiervan zijn de laatste jaren enkele graanakkerplanten, zoals de zomer-adonis, wilde nigella, wilde ridderspoor en de akkerboterbloem uit onze flora verdwenen. De oorzaak is te wijten aan het feit dat men akkeronkruiden te lijf ging door de graanoogst van zaden te zuiveren. Later door een intensiever toepassing van chemische bestrijdingsmiddelen en zware bemesting. In het verleden boden de graanakkers en vooral de randen van die perce-

len, levenskansen aan vele tientallen plantensoorten, variërend van zeer algemene tot zeldzame en van onopvallende nietige plantjes tot ware pronkstukken.

Bijna alle "ranunculaceeën" zijn min of meer giftig. Tot deze familie, die vooral in de gematigde en koudere streken vertegenwoordigers telt, behoren ook verscheidene tuinplanten. De giftigheid is echter niet van dien aard dat het plukken er van reeds gevaar oplevert. De meeste zijn scherp van smaak en worden door het vee gemeden.

De scherpe boterbloem (*ranunculus acer*). "Ranunculus" is het verkleinwoord van het Latijnse "Rana", dat kikker betekent. Vele soorten van dit geslacht hebben namelijk een voorkeur voor vochtige standplaatsen, zoals vochtige weilanden, langs en in sloten en plassen, dus plaatsen waar ook kikkers zich ophouden. De soortnaam "acer", afgeleid van "acris" betekent scherp, bijtend, kreeg deze soort omdat ze een scherpe smaak heeft, hetgeen ook in de Nederlandse benaming tot uiting komt. De naam boterbloem kreeg het geslacht vanwege de glanzende boterkleurige bloemblaadjes. Wegens de min of meer giftige eigenschap wordt de plant door het vee niet gegeten. Men kan dit laatste zelfs waarnemen op weilanden, waar de scherpe boterbloem voorkomt. Ze staat daar onverlet. Het scherpe sap van de plant bevat de giftige stof anemonol, dat bij het drogen overgaat in anemonine en dan zijn giftige eigenschap verloren heeft. De bijtende stof veroorzaakt op de huid rode plekken, die later veranderen in blaasjes.

De blaartrekkende boterbloem (*ranunculus sceleratus*) behoort tot een van de giftigste soorten onder de boterbloemfamilie. De Nederlandse soortnaam duidt hier vooral op het sap dat blaren veroorzaakt wanneer het met de menselijke huid in aanraking komt. Trouwens het Latijnse "sceleratus" liegt er ook niet om, want dit betekent noodlottig vervloekt. Om het branderige en jeukerige gevoel, dat het sap teweeg brengt op de huid, wordt het ook wel eens jeukkruid genoemd. Van de blaartrekkende eigenschappen werd vroeger wel eens door bedelaars gebruik gemaakt om blaren op hun lichaam teweeg te brengen. Om op deze manier bij de bevolking medelijden op te wekken.

Verder behoren de in onze tuinen voorkomende monnikskap, akelei en ridderspoor ook tot de ranonkelfamilie. Deze bloemen, die eveneens giftig zijn, zijn voorzien van een lange honingsspoor. Deze wordt veel door tuinhommels bezocht, zoals "*Megabombus hortorum*". Dit zijn de belangrijkste bestuivers van deze bloemen. Zij bezitten genoeg kracht en een opvallende lange tong om de nectar uit de bloemen te kunnen halen langs de "wettige" weg, waar de stempel en meeldraden worden aangeraakt. De aardhommels kunnen dit niet, omdat hun tong niet lang genoeg is om bij de nectar te komen. Vaak plegen zij dan ook braak door een gat in de sporen te bijten om zo de nectar te bereiken. Het is zeer begrijpelijk dat andere insecten van zulke gaatjes gebruik maken om van de nectar mee te snoepen.

Het wildemanskruid (*pulsatella vulgaris*) behoort eveneens tot de ranonkelfamilie. "*Pulsatille*" betekent klokje en "*vulgaris*" betekent gewoon, dus een gewoon klokje. Het is een klein dicht zivergrijs behaard overblijvend plantje met één wortelstok, één wortelrozet en één bloemstengel. De wortelbladeren zijn gesteeld en geveerd en hebben dubbele veerdelige segmenten met lancetvormige slippen. De drie in een krans staande stengelbladen zijn zittend en met hun bladscheden onderling vergroeid. Ze zijn diep gedeeld in lange lijnvormige slippen. De grote klokvormige bloemen hebben zes violette, zijdeachtige behaarde bloembladen. Van de talrijke stampers groeit de stijl uit tot een opvallende lange, veervormige vruchtsnavel. Samen vormen de dopvruchten een bolvormig hoofdje, dat er "wollig" uitziet. Het is een prachtige voorjaarsbloem die tot grote spijt uit onze flora is verdwenen. Het is een vroege bloeier die we omstreeks maart-april op vele plaatsen in onze tuinen zien staan.

Ook de adonis behoort tot de ranonkelfamilie. "*Adonis*" is de naam van de zeldzame schone jongeling in de Griekse mythologie, die door Venus hartstochtelijk bemind werd. Hij was een jongeling van een spreekwoordelijke schoonheid, die in de mythologie, de dichtkunst en de godsdienst van de oude Grieken is doorgedrongen vanuit het nabije Oosten, waarschijnlijk via het eiland Cyprus, waar zijn lotgevallen zich afspeelden. In de Symitische wereld waren de mythe en de erediensten van Adonis ver-

bonden met de godin Istjar, die bij de Grieken Aphrodite werd.

Twee belangrijke gebeurtenissen uit de Adonis-mythe zijn: de wonderbare geboorte uit de plant, waaruit de mirre werd gewonnen en zijn vroegtijdige dood door de slag-tanden van een monsterachtig wild zwijn. De wonderschone Adonis was vanaf zijn geboorte nauw verbonden met de dood en de dodenwereld, daar de mirre werd gebruikt om lijken te balsemen. De dodenwereld werd zijn domein gedurende een derde deel van het jaar krachtens een beslissing van Zeus, die een twist moest bijleggen tussen Persephone, godin van de onderwereld en Aphrodite, die beiden op Adonis verliefd waren. Vier maanden moest hij doorbrengen met Persephone, vier maanden met Aphrodite en vier maanden op zich zelf, maar in werkelijkheid -als jager- onder de bescherming van een derde godin, Artemis, godin van de jacht. De laatste stuurde het wilde zwijn op hem af dat hem doodde omdat hij de tijd, die aan Artemis toekwam, eveneens met Aphrodite wilde doorbrengen. Door zijn vroegtijdige dood werd hij voorgoed met Persephone verbonden; slechts de klaagzang en de anemoon, een bloem die uit zijn bloed was ontsproten, liet hij op aarde achter.

De mythe is oorspronkelijk Syrisch en is over Egypte en Cyprus naar Griekenland gekomen en is daar door lateren dikwijls behandeld, gewijzigd en uitgebreid. Zij schijnt in verband te staan met de dood en de herleving van de natuur in winter en lente. Het Adonisfeest, de adonis, werd in een groot deel van Klein Azië en Egypte, vooral tijdens de Otolenmaeën te Alexandrië met grote pracht, in Griekenland en ook in Rome vooral door vrouwen gevierd. Dit feest duurde twee dagen. Op de eerste dag treurde en weeklaagde men om het verdwijnen, op de tweede dag jubelde men over het terugvinden van Adonis.

W.A.J.Nijhuis.

Ijzige bomen
verkleumd
schitterend in de zon
niet echt lijkend
te genieten ervan.

(Drenthe in de 1e week
van maart 1987).

UIT DENEKAMPS KERKGESCHIEDENIS (XII)

 p 6 april 1912 kwam de bisschoppelijke toestemming uit Utrecht om een bedrag van f.1380,- te besteden voor een ijzeren hek om het terrein van kerk en pastorie.

Voor de schilderijen op de gewelven werd een bedrag van f.1600,- uitgetrokken. Deze werden uitgevoerd door de bekende firma Cuypers uit Roermond. Dezelfde firma leverde ook het hoofdaltaar. De edelsmid G.Brom uit Utrecht leverde voor een bedrag van f.200,- diverse edelsmeedwerken voor het hoofdaltaar van de nieuwe kerk, waaronder het tabernakel. Het totale bedrag dat voor de noodkerk, de bouw van de nieuwe kerk, sacristie, pastorie, banken, architect en opzichter werd besteed was ruim honderduizend gulden.

Daarnaast was nog ongeveer f.7700,- nodig voor de restauratie van de oude kerk, maar omdat deze aangemerkt was als monument, droeg het rijk de helft van de kosten. In maart 1912 werd het maken van een nieuwe kap op het oude gedeelte van de kerk aanbesteed. Het was een onderhandse aanbesteding, waarvoor Mensink, Knippers en Wintels inschreven. G.A.Mensink voor een bedrag van f.799,-, J.Knippers voor f.745,- en J.Wintels voor f.467,-. Het werk werd aan de laagste inschrijver gegund. Enkele dagen later stond er echter een kort berichtje in een regionaal dagblad, dat inhield dat de laagste inschrijver zich in zijn berekeningen scheen vergist te hebben, zodat het werk werd opgedragen aan de een na laatste inschrijver, J.Knippers.

Op 15 juni 1912 meldde dezelfde krant dat de kerk uitwendig geheel en van binnen zo goed als geheel voltooid was en dat ook de restauratie van het oude gedeelte zijn voltooiing naderde. De krant van 30 augustus meldde: "Het feest ter gelegenheid van de komst van Mgr.den Aartsbisschop beloofd schitterend te worden. Aan de grens van de gemeente wordt een eereboog opgericht en een aan 't begin van 't dorp, terwijl er voor de nieuwe kerk een poort komt van een adellijk slot uit de Middeleeuwen. De heele weg naar de kerk en de pastorie wordt versierd.

Dag na dag wordt er sedert Maandag met nijvere handen aan gewerkt. Het werkvolk komt om beurten uit Beuningen, Noord Deurningen en dorp met omgeving. De ruiters en fietsrijders, een 100 tal zullen in de gelijke kleeding een keurigen aanblik bieden. Het vuurwerk des avonds en de illuminatie zal, als het weer meewerkt, ongetwijfeld 'etwas noch nie da gewesen' zijn".

Op de dag van de inwijding, dinsdag 3 september 1912, stond het volgende verhaal in de krant: "Gistermiddag 4 uur verzamelden zich 87 ruiters en 27 fietzers, allen met witte pet, waarom paarse band en knoop, gele sjerp en witte broek bij de school, waar de opstelling voor het afhalen van den Aartsbisschop plaats had. Ongeveer vijf uur reed men af, een lange stoet! Alle rijwielen met heide versierd. In draf ging het naar de grens der gemeente (parochie H.A.), in het Roode Veld, waar de Beuninger parochianen een mooien eereboog hadden opgericht. Daar werd gewacht en lang gewacht. De regen was begonnen neer te dalen in steeds dikker wordende stralen. Ruiters en rijders werden doornat. Eindelijk kwam het rijtuig met den Aartsbisschop, de heer Albrink hield een korte toespraak en voort ging het naar 't dorp, waar men om half acht aankwam. Dichte hagen van glimmende paraplu's, dat was alles wat men zag. Men hoorde de muziek en hoefgetrappel. Toen dat voorbij was, werd het vuurwerk ontstoken. Het bliksemde en donderde, het werd helder als dag, groene en gouden sterren schitterden aan het firmament, oogverblindende lichtkogels gilden door de lucht en spatten knetterend uiteen. Het was prachtig, prachtig. Op een enkele uitzondering na liepen de verschillende nummers allerbest van stapel. Terwille van de achtersten hadden vele voorsten de regenschermen dichtgevouwen. Er zijn dien avond heel wat hoeden en blousjes verregend. Duizenden stonden op de breede straat voor het kerkplein. Er was niet door te komen. Er waren er uit de buurtschappen, uit Nordhorn, uit Ootmarsum en Oldenzaal, ja zelfs uit Enschede. Vanmorgen om 7 uur begonnen de ceremoniën der kerkwijding. Om 10 uur was de pontificale Mis. Kapelaan Budde sprak de feestrede uit, vol vuur en gloed, keurig van taal en stijl. Hij sprak naar aanleiding van Genesis 35 vers 7: Hij bouwde daar een altaar en noemde den naam der woning: 'het Huis van God'. Vele gemeentebesturen waren tegenwoordig. Ieder roemt de nieuwe

kerk van stijl (Romaans - Gotisch). De schilderijen op de naakte muren doen eerst vreemd aan. Hedenavond onder begunstiging van zacht droog weder werd er keurig geïllumineerd. De middeleeuwse Mospoort was door vetpotjes fraai verlicht. De muziek speelde op het plein en duizenden menschen waren wederom op de been."

Uit een andere krant "Weekblad voor Oldenzaal en omstreken" van zaterdag 7 september 1912, die bijna een gehele pagina wijdde aan de kerkwijding en de feestelijkheden er om heen, citeren we het volgende.

"Denekamp heeft echt Roomsche feest gevierd. De consecratie der nieuwe kerk en de komst van Monseigneur den Aartsbisschop heeft Denekamps katholieken een feest doen bereiden, zoals wij den laatsten tijd in Twente niet gezien hebben. Acht dagen lang waren de voorbereidingen: in vollen gang en allen stelden het op prijs, de hand er aan te hebben. Afgewisseld door krachten uit de verschillende buurtschappen der parochie, één in geestdrift, werd er gewerkt met een ijver, die boven onzen lof verheven is.

De versiering van den weg waarlangs Mgr. het dorp zou bereiken, was dan ook in één woord prachtig. Bij het begin der parochie, op ongeveer drie kwartier afstands van Denekamp, verrees de eerste mooie eereboog, door de parochianen van Beuningen daargesteld. In het midden daarvan was een schild aangebracht met het opschrift: Aan den doorluchtigen Kerkvorst bij zijn intrede in de parochie Denekamp. Een nog sierlijker eereboog was opgericht aan de Dinkelbrug. Deze eereboog prijkte met het wapen der parochie Denekamp "St. Nicolaas" en het wapen van Mgr. den Aartsbisschop. De volgende eereboog stond bij het hotel-pension "Dolce". Deze was met de eereboog voor de pastorie door quirlandes verbonden, waaraan des avonds bij den intocht van Mgr. lampions zouden worden aangebracht. De schoonste eereboog stond voor den ingang van den toren. Deze was geheel opgetrokken als een Middeleeuwsche poort, met torentjes en kanteelen, terwijl twee kanonnen met hun vuurmonden vreedzaam de straat bestreken. Het geheel was bedekt door mos, hetwelk een mooi effect maakte. In het midden was een schild aangebracht met het opschrift: "Deus noster refugium et virtus".

De versiering was tijdig gereed. Men hoopte dat op den

avond van 2 september, wanneer Mgr. zijn intocht zou houden, het weer zou medewerken om het feest, breed in opzet, naar wensch te doen slagen.

Maar neen, den geheelen Maandag schenen de hemelsluizen als geopend. Tegen den avond klaarde het weder iets op en scheen alles naar wensch te zullen afloopen. Om half zes klonk hoeftgetrappel van talloze paarden in anders zoo stille straten van het dorp. 't Was de eerewacht van den Aartsbisschop. 95 Ruiters, op de beste paarden gezeten, in witte broek en met gele sjerp, reden in galop naar den eereboog bij het begin der parochie. 't Was een prachtig gezicht, het escadron paarden met de geoefende ruiters over den weg te zien gallopeeren, gevolgd door een 26-tal wielrijders op versierde fietsen. Bij den eereboog aangekomen schaarden de ruiters zich in twee rijen langs den weg, als 't ware een levende haag vormende.

Intusschen was ook het Denekamper muziekkorps in optocht, gevolgd door een groote menigte, Mgr. tegemoet getrokken en had postgevat voor het huis van den Edel Achtb. Heer Burgemeester. 't Was half zeven. De regen begon wederom te vallen, eerst langzaam, dan heviger, de wachtenden op een ware proef stellende. De sneltrein van 6.13 uur, waarmede Mgr. te Oldenzaal zou arriveren, kwam tot overmaat van ramp twintig minuten te laat aan, zoodat het wachten nog langer duurde. Aan het station te Oldenzaal werd Mgr. door den herder der parochie Denekamp, de Zeer Eerw. Heer G.J. Warnink, ontvangen, die met Mgr. en zijn secretaris, de Zeer Eerw. Heer R.J.A. Smeets, in het gereedstaande rijtuig plaats nam.

Bij de aankomst aan de grens der parochie Denekamp, waar de eerste eereboog was opgericht en de eerewacht stond opgesteld, werd Mgr. ontvangen namens de commissie der feestelijkheden den heer G.J.C. Albrink, die in welgekozen woorden den kerkvorst het welkom toeriep.

Inmiddels hadden zich twee ruiters in den stoet afgescheiden, die in vligenden galop het blijde bericht van de aankomst van Mgr. in het dorp brachten. En aanstonds, 't was 7.25 uur, begonnen Denekamps beroemde klokken te luiden. De menigte, die alle beschutte plaatsen voor den regen had opgezocht, verliet de schuilplaatsen en thans was geen stortbui meer in staat, hen te verdrijven. De ruiters hadden zich voor, naast en achter het rijtuig geplaatst, de wielrijders volgden en zoo

ging het in snelle vaart tot aan het huis van den Edelachtbaren heer Burgemeester. Hier stelde zich het muziekkorps voor den stoet en werd stapvoets het dorp binnengetrokken.

Werkelijk, het was een koninklijke ontvangst, die Denekamps Katholieken den geliefden Kerkvorst bereid hadden. Toen Mgr. de pastorie was binnengegaan, voerde de muziek nog eenige nummers uit en trok daarna naar het verenigingsgebouw "Concordia" (aan de Vledderstraat H.A.).

't Was jammer, dat de regen niet toeliet, de illuminaties te ontsteken. Maar de "clou" van den avond zou slagen. De menigte, in den waan verkeerend dat het vuurwerk niet zou worden afgestoken, verspreidde zich. Doch eensklaps knalden de vuurpijlen de lucht in en werd het geheele dorp overgoten door een zee van licht.

In allerijl kwamen allen toegesnel en waren getuige van een schouwspel zooals velen van hen nog nimmer gezien hadden. Het vuurwerk was figuurlijk en letterlijk schitterend. Vooral het slotnummer "Hulde aan de St. Nicolaas" is de vermelding overwaard. Hiermede was de eerste dag geëindigd en met de stellige verwachting, dat het weder den volgenden dag even triestig zou zijn begaf men zich ter ruste.

Ons klimaat is echter wisselvallig. Dat werd den volgenden dag bewezen. Een heerlijke, warme Septemberzon goot zijn stralen over dorp en veld, alles als 't ware met nieuw leven bezielende. Van alle kanten kwamen de parochianen dan ook toegestroomd, om getuige te zijn van de plechtige consecratie hunner nieuwe parochiekerk. Om zeven uur in den morgen begonnen de plechtigheden. Mgr. werd daarbij geassisteerd door de volgende Eerw. Heeren: G.J. Warnink, pastoor te Denekamp, diaconus ad intus; D.A.W.H. Sloet, pastoor te Abcoude (geboren te Denekamp) diaken; Pater Schulte, insgelijks Denekamper, van de Priesters van 't H. Hart, subdiaken; cantores waren de Wel Eerw. Heeren E.J. Kemperman, kapelaan te Denekamp, H.J. Meijerink en H.L. Aveskamp, kapelaans te Utrecht en beide geboortig uit Denekamp. Als ceremoniaris fungeerde de secr. van het Aartsbisdom, de Wel Eerw. Heer R.G.A. Smeets. Verder werd nog assistentie verleend door de Wel Eerw. Heeren: G.W. Hanse, pastoor te Zandberg; B. Lowes, kapelaan te Hilversum; J.H. Lukens, kapelaan te Etten (geboren te Denekamp); C.C. Th. Otten,

kapelaan te Rossum; Pater Heuvels, van de Priesters van het H.Hart (geboren te Denekamp); H.F.M.Morselt, kapelaan te Geesteren en theoloogant Knippers (geboren te Denekamp).

Voor de toren was een kapelletje gebouwd, waarin de reliquien werden bewaard. Te ruim negen uur werden de deuren van de kerk voor het volk geopend en nam de inwendige consecratie een aanvang.

Om half elf begon de Pontificale Hoogmis. Als Presbyter assistent fungeerde de Zeer Eerw.Heer P.Post, deken van Almelo. De andere assistenties werden door de volgende Eerw.Heeren Geestelijken verricht: H.Egberink op den Beuvink, pastoor te Ootmarsum en A.C.Dames, pastoor te Rossum, troondiakens; B.M.H.Meuwissen, pastoor te Tilligte, diaken; H.B.G. van Bijleveld, pastoor te Lattrop, subdiaken.

De Eerw.Heeren, die des morgens gefungeerd hadden als cantores en de andere assistenties hadden verricht, assisteerden ook thans. Onder hen merkten we echter nog op den Wel Eerw.Heer A.J.van Aken, pastoor te Weerselo. Het parochiële Zangkoor voerde op zeer verdienstelijke wijze de drie-stemmige Mis van Perosi uit, waarbij tevens bleek, dat de accoustiek der kerk uitnemend is. Na het Evangelie beklom de Wel.Eerw.Heer G.J.A.Budde, kapelaan te Arnhem, den kansel. Tot tekst had de ingewijde redenaar gekozen Genesis Hoofdstuk 35 vers 7: Hij bouwde daar een altaar en noemde de naam der woning "Het Huis van God".

Na de H.Mis werd door den Zeer Eerw.Heer Deken Post de akte van Kerkwijding voorgelezen en vermeld, dat in het altaar besloten waren de reliquiën der H.Martelaren Diodonius en Marius.

Onder het gebeier der klokken verliet Mgr. vervolgens de kerk. Een tallooze menigte woonde de plechtigheid bij. Onder de genoodigden voor wie plaatsen gereserveerd waren merkten we op Kerk- en Armbestuur der Parochie, het Dagelijks Bestuur der Gemeente, den Hoogwelgeb. heer Roessingh Udink van Singraven en echtgenoot en de heeren Wolter ter Riele en Vossman resp. architect en opzichter der nieuwe kerk.

H.Asma.

(wordt vervolgd).

DE GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP IN DE OORLOGSJAREN (II)

In Lattrop, op weg zijnde naar mogelijk een dreigende miskraam, passeerde ik in het prille voorjaar van 1945 een bataljon soldaten onder leiding van een S.A.officier te snel en te dicht, vond de officier. Achterom kijkend door "kenmerkend" geschreeuw, zag ik dat deze figuur op me stond te mikken. Halt dus toch maar en even later een revolver aan de slaap. "Tot-schieszen musz ich ihn, totschiezen". Hij bedaarde wat na het medisch verhaaltje, maar toch papieren inleveren en om 1 uur wilde hij "ein Geschäft" met mij maken.

De tussenliggende uren heb ik me wel goed ongemakkelijk gevoeld. Anderzijds, in de steek laten waar je mee bezig was, stond me toch ook wel tegen.

Ondertussen heb ik het een en ander met mevrouw Dierick overlegd en wat gegeten. Het was goed en rustig weer en toen de officier kwam, neusde hij de openstaande garage rond. Het was hem om benzine te doen, maar die zat veilig in de grond, in een niet meer vol vat. Hij slikte het verhaaltje, dat iedere boer voor de dokter één à twee liter benzine in huis had voor spoedgevallen.

Henny ter Heege, de waarnemend dierenarts in die tijd in Denekamp, haalde op het laatst van de oorlog de benzine uit de pantserauto van de S.S.baas op het klooster Noord Deurningen en ging 's avonds wel eens op pad naar Rossum waar van tijd tot tijd een autocolonne van de Duitsers stond.

Thans denk ik: Ze slikten toch ook nog wel heel wat voor zoete koek, behoudens de "diehaerts" was een aantal toch ook wel oorlogsmoe.

Terug naar de overname van de dokterspraktijk in Denekamp. In een dag of vijf nam ik de praktijk over van mijn voorgangster Mieke Biegman. Dat mevrouw Dierick tal van gegevens, tips en aanwijzingen gaf, behoeft geen betoog. Ze heeft toen wel heel wat werk verzet en heeft de praktijkzorgen mede gedragen. In latere jaren ga je dat meer en meer beseffen. Tevens was daar als apothekers-

assistente mejuffrouw Cato Keizer, een van de dames Keizer, die plaatselijk met de mensen goed bekend was. Wat ik me van haar herinner is, dat ze zorgvuldig, zuinig en precies met de medicijnen omging. Voor de apotheek kwam er, meen ik, ook nog wel eens iemand om flessen te spoelen. Maar dat herinner ik me nog maar vaag.

Ruim en licht was het in de spreekkamer van dokter Dierick. Aan het begin van de winter heb ik een potkacheltje wegens stofbezwaren er uitgemikt. Een van de eerste dagen kwam er een dienstgeleider (?) om een "tuberculose-verklaring" voor iemand, die vast zat wegens wegblijven van het werk. Ik keek hem eens aan en scharrelde wat onnozel de spreekkamer uit naar mevrouw Dierick om advies. Zij kwam mee om vervolgens met betrokkene in de lach te schieten, zodat ik wist dat de verklaring er wel af kon (medisch volledig verantwoord).

Verklaringen voor de meest uiteenlopende zaken werden gevraagd. Met een verklaring van een dokter werd je serieus genomen, vaak tot je eigen grote verwondering. Men wilde er mee gedekt zijn. Het was ook een soort sport om op deze manier iemand vrij te krijgen uit de Duitse klauwen.

Hoeveel Denekamp en ik in dat laatste oorlogsjaar aan het werk van de zusters Floribertha en Stefanella hebben te danken, kan ik niet alleen uitmaken. Daarover kunnen de ouderen van Denekamp ook het hunne zeggen. Zonder deze beide zusters had ik mijn taak in Denekamp nauwelijks kunnen vervullen. Die taak bestond voor hen toen uit dagelijks in weer en wind per fiets de zieken opzoeken en ze verzorgen met soms bijkomend nachtwerk.

Beslist mogen we ook mejuffrouw Van Oostveen, de toenmalige vroedvrouw en de wijkzuster van Lattrop (mevrouw C. Wagenvoort-Verhoeven, red.) niet onvermeld laten.

En dan ons ziekenhuisje waar men bij noodgevallen de helpende hand bood. Bij enkelen, die er opgenomen werden, kon van "overwinteren" gesproken worden, bijvoorbeeld "Sniedersmei". Ik herinner me haar nog zo als ze moeizaam een oude kruiwagen voortschoof bij haar "los hoes" aan de Nordhornsestraat. Is een van de dames Grashof uit eenzelfde behuizing in Noord Deurningen, er die winter

niet overleden? Ook Markus "kattenjans" vond er die winter een gastvrij en schoon onthaal. Ze werden dan geleidelijk schoongeboend, want als dat te snel gebeurt, is er de kans dat ze het niet overleven.

Met medicijnen hebben we niet omhoog gezeten, wat niet in het minst te danken was aan de goede zorgen van dokter Dierick en soms door hardnekkig volhouden bij de groot-handel. Voor insuline hebben we nog wel eens her- en derwaarts moeten zoeken. Uit Duitsland smokkelde men nog wel eens iets mee en uit de Duitse apotheek van het klooster op het laatst van de oorlog een paar keer een snip-pertje.

Direct bij onze bevrijding haalden we met een trekker en platte wagen textiel, aardewerk en medicijnen weg uit Nordhorn.

Enkele dagen na de bevrijding werd voor Veldman (een zusje van Rosalie De Boer), die in het St.Gerardus-Majella ziekenhuis was opgenomen met longontsteking, penicilline per koerier uit Deventer gehaald. Het was de eerste penicilline die in Denekamp werd gebruikt.

Wat het werk betreft, deed je alles wat je nodig vond om te doen. Medische hulp aan onderduikers, Italianen (een verhaal apart) was eerder regel dan uitzondering. Voor zover ik nog weet zijn er dat laatste jaar geen piloten door mij gezien. Wel ontsnapte dwangarbeiders en krijgsgevangenen. Gravend in mijn herinneringen denk ik aan die jongen, die bij een van de grensboeren terecht kwam. Hij was met een aantal grote zweren op de opgezette onderbenen over de grens komen strompelen. Hij werd een dag of veertien geweldig verzorgd. De medische adviezen en de sulfapoeder speelden maar een kleine rol in de snelle genezing. Ik weet echt niet meer waar hij vandaan kwam. Liefde en goede kost was het medicijn toen. En ook nu nog altijd, waar men ook in de wereld op de vlucht is!

Met medische verklaringen is er in de oorlog gestrooid. Ik geloof nog steeds door velen met succes. Achteraf zeg je: ik begrijp niet dat het altijd goed ging. Ook in het leger van de "Pruus" was men niet vrij van bureaucratie, men wilde gedekt zijn door een verklaring. Begin januari 1945 is hierover nog een flinke ruzie geweest met "het surrogaat".

Velen moesten "deckmaslöcher" graven en ik keurde de meesten er voor af. Van "het surrogaat" moest toen een Duitse militaire arts mij controleren. Hij ging akkoord met mijn eis, dat ik er bij aanwezig wilde zijn, om "mijn" patiënten te beschermen. 's Middags om half twee begon een rustige, sympathieke Duitse collega de mensen, die weer opgeroepen waren, na te zien en hij keurde er zeven achter elkaar af. Veel te laat kwam "het surrogaat" toen op de proppen -het was bij Veldman- die de volgende alleen voor lichte karweitjes zoals aardappelen-schillen, kon inschakelen. Dat was natuurlijk dikke pret en "het surrogaat" had mooi de schurft er in, dat hij ons geen hak kon zetten.

Met de fiets, het motortje of de slee bij winterse omstandigheden kon ik goed uit de voeten. Wateroverlast heeft ons die winter geen parten gespeeld, waardoor ik niet heb hoeven te varen. Een paar laarzen (wie was de eigenaar?) en een zogenaamde remmersjas, gekregen via mijn schoonvader van de Nederlandse Spoorwegen, waren de uitmonstering tegen weer en wind. Gelukkig kwam ik van het platteland, van een boerderij. Ik was dus bekend met het boerenleven en heb geen kou geleden. Bij nat weer kon de jas heel zwaar worden van het vocht, maar het ging er niet door. Als dan het lieverdje (de motor-red.) het liet afweten ver van huis -ik herinner me bijvoorbeeld dat het eens in Lattrop gebeurde- dan kon je onder het sjouwen best aan het zuchten komen. Aan een goede eetlust ontbrak het daarna zeker niet.

Op een dergelijke avond kwam ik diep in het najaar terecht bij de familie Keuters (?) in Lattrop voor een bezoek aan een van de zoons. Dit maal per fiets en in een doornatte jas. Ik had vooreerst geen kans om tot de patiënt door te dringen: nee dokter, eerst eens gaan zitten en wat eten. Dat bestond uit twee stevige plakken roggebrood met spek. Daarna mocht ik me bezig houden met de patiënt. Zou die het zich nog herinneren, als hij nog leeft?

G.van Zadelhoff.

(wordt vervolgd).

MILIEUBEDEARF

Waar vroger de meibleumkes bleuidn,
ligt noe stukskes plastic op t grös,
drif dr luk öllie op t water,
dat stroomt in de bekke veur n mös.

De braandnettel doar an de kaante,
dee hoalt earn kop ok a daal
en van de leus dee dr aait stundn
stoat dr alleen nog de stengels, mear kaal.

Peardebloorn stoat dr alleen nog,
doar is nog niks met gebeurd.
Dit steet in de beuke beschreevn
um dee hef gin meanske nog treurd.

Noe is t nog nich te laat, leu,
noe kön wiej dr nog wat an doon.
Wel helpt dr met n pröttel opruurn?
Dan heb wiej oons Twente weer schoon.

E.Bos-Hermelink.

Het is in ons land zeer droevig gesteld met de achteruitgang van het wild en de weidevogels. De laatste jaren hebben we niet alleen de achteruitgang van wild kunnen constateren maar ook van weidevogels. Ondanks alle beperkingen die de jagers zich de laatste jaren oplegden om bijvoorbeeld minder te jagen, geen hazen te schieten en zelfs delen van het jachtterrein onbejaagd te laten, lukte het niet om de wildstand weer op peil te brengen.

Vooraf ook door de moderne landbouwmethoden lopen wild en weidevogels ontzettend veel risico.

Vroeger werd er meestal een keer per jaar gemaaid. Dit ging dan veelal met een grasmachine (maaibalk), waarvoor paarden waren gespannen. Thans wordt er dagelijks gemaaid met cyclomaaiers, welke door snelle tractoren worden voortgedreven. Dit gebeurt vooral door de boeren, die het vee op stal houden. Het is algemeen bekend dat tijdens het maaien veel wild en weidevogels worden gedood. Veel dieren brengen een groot deel van hun leven immers door op cultuurland. Maïs geeft geen dekking genoeg en daarom is het gras in de zomermaanden een ideale schuil- en broedplaats. Ze vinden er de noodzakelijke rust, voedsel en bescherming tot er gemaaid wordt. Dan is het afgelopen met de rust en hebben ze de kans door de dreigende cyclomaaier, die met donderend geweld voorbij komt razen, in stukken te worden gereten.

Aangezien het maaien in de hedendaagse landbouw het gehele jaar doorgaat hebben wild en weidevogels niet de kans om zich weer te herstellen. Telkens vallen er weer vele slachtoffers ten prooi aan de scherpe messen van de maaimachines. Vooral de broedende vogels zoals patrijs, fazant, kievit, tureluur, wulp, scholekster, grutto en zelfs in sommige drassige weilanden de watersnip. Ook jonge hazen, konijnen en reekalfjes worden maar al te vaak het slachtoffer. Deze drukken zich en de vlijmscherpe messen van de cyclomaaier ontzien die

beestjes niet. Na het maaien vindt je vaak de kadaverresten van die dieren terug in het hooi of kuilvoer!

Zowel boeren als jagers hebben zich het lot aangetrokken van al die dieren, welke op die manier gedood of zwaar verminkt worden. Vele boeren hadden al uit eigen beweging een soort wildredder geconstrueerd. Zo'n wildredder bestond veelal uit een lange stang, voorzien van kettingen, die door het gras sleepten en het wild moesten verdrijven. Dit scheen wel gedeeltelijk te helpen maar was niet geheel afdoende.

Jaren is er geëxperimenteerd om aan de maaibalk iets te maken dat het wild uit het gras moest verjagen. Wat men ook maakte, nimmer kon men spreken van een succes. Tot dat de heer Horst uit Paterswolde eindelijk een wildredder bedacht, welke -zo later bleek- inderdaad een succes kon worden genoemd. De wildredder werd enige tijd beproefd en bleek uitstekend te bevallen.

De Nederlandse Jagersvereniging heeft zich als eerste ingezet voor de aanschaf van wildredders. Dit verdient natuurlijk een grote pluim. Wildredders, zo luidt het advies van de Nederlandse Jagersvereniging, zijn nuttige dingen. En al snel werd het voorbeeld door verschillende instanties en door boeren en jagers gevolgd.

Zo'n wildredder of nestenspaarder wordt aan de cyclo-maaier gemonteerd. Het is een uitstekende buis met daaraan kettinkjes voorzien van rinkelende belletjes. Deze hebben als doel de weidevogels en al het wild, dat in de grassnede zit die de volgende rit wordt gemaaid, te wekken.

Van die wildspvaarders zijn verschillende typen in omloop. De kosten van zo'n wildredder bedragen een goeie tweehonderd gulden. Men geeft de voorkeur aan het type dat door Reinderd Horst uit Paterswolde op de markt is gebracht. Hij laat de apparaten vervaardigen bij een Werkvoorzieningsschap.

Het jachtfonds stelde onlangs weer een subsidie beschikbaar voor het maken van honderd wildredders. Via hetzelfde jachtfonds hebben 430 apparaten hun weg gevonden.

De jagers schaften er 395 aan, de Provinciale landschappen 65 stuks, natuurmonumenten 50, dierenbescherming 40, waarvan er twintig rond de stad Utrecht worden gebruikt bij het maaien. Staatsbosbeheer en de Bond van Friese

Vogelbeschermingswachten betrokken elk 25 stuks. Dierenbescherming het Gooi subsidieert elke wildredder met f.100,-, aldus de Nederlandse Jager.

Verder lezen we in een blad van de Nederlandse Jagersvereniging dat er zelfs internationale belangstelling bestaat voor de vinding van Reinderd Horst. Vorig jaar stond hij met zijn wildbeschermmer op de internationale tentoonstelling "Wildtier und Umwelt" te Neurenberg. Er bleken al snel goede contacten te ontstaan met Duitse, Belgische en zelfs Italiaanse en Engelse afnemers. Ook in eigen land wordt de wildredder met succes ingezet ter bescherming van wild en weidevogels. Op het vliegveld Eelde heeft men al drie seizoenen met de wildredder gewerkt en dat heeft tot gevolg gehad dat de wildstand in die periode is verdubbeld. Voorwaar een mooi succes.

Laten we hopen dat de wildredder binnenkort tot de normale uitrusting van iedere boer behoort, want de wildredder heeft de afgelopen jaren zijn nut bewezen.

W.A.J.Nijhuis.

Grassen, bijna bloeiend,
deinen op hun halmen
zacht heen en weer.
Witte pluizenbollen
van paardebloemen
dagen kinderen uit
bijna honderd jaar
te willen worden;
maar als ze nu eens
tè hard blazen?

Straks zal de boer
gaan maaien
voor voer in de winter,
wanneer er geen groei
meer is in de natuur,
geen weelde en wasdom
van bodem en zon
en van wat de mens
toen allemaal kon.

Rein Miedema.

PLAATSELIJKE AFDEELING.			AANDUIDING DER INGEZETENEN						
Straat, stoeg, gracht, enz.	Nummers der huizen.	Getal der Huisgezinnen per huis. Inwoners per huis.	NAMEN -- VOORNAMEN.	Ouderm.	GEBORTEPLAATS.	BURGERLIJKE			
						Mannelijk Geslacht.			
						Gedoopten.	Wetwaaers.	Jeugtuas.	
Buurschap Denekamp	15		Rijppers Gerrit Hendrik	19	Denekamp			1	
			" Gerrit Jan	10	"			1	
			" Gerrit	59	id.			1	
			" Lucas	56	id.			1	
			" Alena	45	id.				
	18		Doornhuis Arend	21	id.		1		
			Scheller die	29	id.				
			Doornhuis Gerrit	52	id.				1
			Rijpers Arend	12	Wier				1
			Schijphout Johanna	23	Denekamp				
	10		Lambuis Harm	38	id.		1		
			Van der Lohman Johanne	39	id.				
			Lambuis Johanne	11	id.				1
			" Gerard	9	id.				1
			" Johanna	8	id.				
	17		" Maria	73	id.				
			Bernink Gerrit Jan	38	Denekamp		1		
			Wetters Maria	43	Denekamp				
			Bernink Johanne	13	id.				1
			" Adriaan	11	id.				1

VOLKSTELLING 1839 GEMEENTE DENEKAMP

In het jaar 1839 is ook in de gemeente Denekamp weer een volkstelling gehouden. De laatste volkstelling daarvoor was zo'n tien jaar eerder.

Uit de volkstelling van 1839, welke door burgemeester Hendrik Warnars persoonlijk is opgetekend, zijn veel gegevens te herleiden. Zo is daaruit naast het preciese aantal inwoners op te maken hoeveel gezinnen of zelfstandig wonenden er in de gemeente Denekamp waren, welke beroepen de mensen uitoefenden en in zekere mate is na te gaan waar de mensen woonden.

Als we de oude kaarten van die tijd erbij halen lukt dat voortreffelijk. Want burgemeester Warnars moest alle huizen bezoeken en daar opschrijven welke bewoners er waren. Dat hij daarvoor gebruik maakte van het vorige register is vanzelfsprekend. Zo zijn deze registers keer op keer gebruikt. Wegen en paden veranderden immers zelden. Men liep dus steeds dezelfde route. Op basis van dit gegeven is dan ook met een redelijke benadering na te gaan waar de huizen in 1839 lagen, waarbij het opmerkelijk is hoeveel herkenbare situaties er thans nog zijn te vinden. Een ander op dat moment ook belangrijk hulpmiddel -een nog belangrijker eigenlijk- was de kadastrale kaart, die juist een paar jaar daarvoor ook in de gemeente Denekamp was opgetekend.

Bijzonder interessant is te zien welke beroepen de mensen zoal uitoefenden en wat daarbij dan aardig is, zijn de familienamen. Namen die we ook nu nog geregeld tegenkomen en in sommige gevallen zelfs nog met een soortgelijk of aanverwant beroep als vóór 150 jaar.

De heer G.Hesselink uit Oldenzaal heeft aan de hand van het Volkstellingsregister 1839 in de oorspronkelijke schrijfstijl een prima overzicht gemaakt van alle in de gemeente voorkomende beroepen, keurig verdeeld over alle destijdsde marken. Dit overzicht volgt hier.

De gebruikte afkortingen zijn: DD-dorp Denekamp; BD-buurt-schap Denekamp; L-Lattrop; BR-Breklenkamp; T-Tilligte; 00-Oud Ootmarsum; N-Nutter; A-Agelo; ND-Noord Deurningen.

BEROEP	DD	BD	L	BR	T	00	N	A	ND
Bakker	3	2	1						
Beestenhoedersche				1					
Beestenhoeder				1					
Bleeker						3			
Burgemeester	1								
Commies	2		4						2
Dagloner	2			2					
Dagloonster	1	3		5					1
Dienstmeid	12	10	24	6	20	5	5	12	42
Dienstknecht	2	4		4	13	4	10	7	5
Docter (med).	1								
Fabriekant	2								
Fuselier (gep.)								1	
Glazenmaker	1								
Gouverneur		1							
Grutter	1								
Houtvester (adj.)		1							
Kamenier		1							
Kapelaan	1		1						
Kleermaker	12	4	4		2	1		3	5
Klompemaker			2		2			1	2
Klokkemaker		1							
Kostganger									2
Koster	1								

BEROEP	DD	BD	L	BR	T	OO	N	A	ND
Koopvrouw	1								
Koopman	6	6							1
Knecht	2	10	9			1		2	18
Kramer	1								
Kuiper	2	1	2						
Landbouwer	36	83	102	61	105	54	37	133	141
Landbouwster	3	12	61	41	82	32	13	33	71
Logementhouder	2								
Meid	1							1	
Metselaar	3								
Minne		1							
Molenaar		2							
Naaister	3	4	1	1	1		2	1	
Ontvanger			1						
Opzichter	1								
Organist	1								
Onderwijzer	3	1	1	1	1			1	2
Pastoor	1		1						
Papiermaker						2			
Predikant	1								
Rentmeester	1								
Rijksontvanger									1
Rietmaker	1								
Schapenhoeder							1		
Schoenmaker	5	1	4						
Schrijnwerker	1								
Schilder	2								

BEROEP	DD	BD	L	BR	T	OO	N	A	ND
Spinner						1			
Spinster	58	74	61	3	15	15	2	8	131
Smid	6	4	2						2
Stroodekker		1	3		1				3
Tapper	3		1		3				1
Tolgaarder									1
Timmerman	8	8	2	2	2		4	5	3
Touwslager				1					
Veeschatter								1	
Veldwachter	1								
Verver	1								
Voerman						1			
Vrederichter(gep.)	1								
Vroedvrouw		2							
Wagenmaker	1	1			1				2
Wieldraaier	4		1					1	
Weefster	2		3		1		1	1	1
Wever	39	53	43	8	24	9	6	20	81
Winkelier	2	1	1						
Aantal inwoners per buurtschap	555	546	538	259	465	237	196	566	729
Aantal gezinnen in deze buurt- schappen	137	116	107	49	89	51	35	95	144

Het totaal aantal inwoners van de gemeente was 4091, ver-
deeld over 823 gezinnen.

H.Boink/G.Hesselink.

En zo gingen hier in mijn wijk de dagen in vreugde en verdriet voorbij. Wij waren dan ook al aardig ingeburgerd of geboerd, kan ik wel zeggen. Toch vond ik het soms wel een beetje stil in huis. Er moest wat muziek bij komen; iets meer leven in de brouwerij. En zo kregen wij van onze eerste patiënt een oude patafoon, die toch maar in een hoek op de zolder stond, waarna wij een grammofoonplaat kochten, onze eerste plaat, waar op stond het lied van de eeuwige liefde, gezongen door de Franse zangeres Lucienne Bocienne. Deze plaat werd haast dag en nacht gedraaid. Als ik eens in een melancholische bui was, zette ik de plaat even op en ik was er meteen weer overheen. Zo'n bui was bij mij weer heel gauw over. Soms, als ik in de nacht wel eens om 3 uur thuis kwam, werd nog even de plaat gedraaid. Mijn zuster riep dan wat slaperig: "Bis doe wa good wies". Dan riep ik haar tegen: "Ik veul mij wal good, doe dan?" Maar dan kroop ik toch ook maar gauw onder de veren. Er kwamen nog wel meer dagen, dacht ik dan. Ook ik moest mijn rust hebben. Je kon nooit weten wat er de andere dag nog wel weer kon gebeuren in mijn wijk.

Tegen de morgen werd ik door de oude huishoudster gewekt die riep: "Zuster, wi'j efkes komn, mevrouw is nich good terecht". En ik mee. Het was ernstiger dan ik had gedacht. Ze had een hersenbloeding gehad, maar ze kon nog een beetje praten. Het was op haar leeftijd echter toch wel beter dat ze werd voorzien van het Sacrament der Zieken en dit gebeurde. Nu moest er dag en nacht bij haar gewaakt worden. Soms werd ze agressief, waar ze natuurlijk niets aan kon doen. Dan pakte ze haar stok en sloeg om haar heen.

Zo kreeg ik op een morgen ook een klap en even erna ging het antieke wasstel aan diggelen. Ik greep het nog, maar het heeft niet geholpen. Die klap kan ik mij nog heel goed herinneren, al is het ook jaren geleden. Zij begreep niet eens wat ze had en riep maar tegen mij: "Ik

mot dr drok oet, de beest mot nog voort wördn". Als ik haar dan zei: "Dat doo ik wal efkes!" dan was het goed en sliep ze weer een half uurtje. Wij waakten om de beurt bij haar, maar dat ging zo niet langer. Dag en nacht over de vloer en mijn werk in de wijk. Er moest nu nodig een verpleegster bij komen. Mijn zuster, een van de vijf die in particulierwerk deed in Enschede, had het er opzitten en kon wel komen, vertelde ze mij, toen ik haar belde. De mevrouw, eigenaresse van het huis, waar wij bij inwoonden, had haar huis geschonken aan de parochie, maar mocht in haar huis blijven wonen. Naar een ziekenhuis wou ze niet. En zo kwam er tegen de avond versterking. We waren nu met zijn drieën. Op mij konden ze echter haast niet meer rekenen. En zo waren er twee verpleegsters en een eerste hulp in "Huize Plecht", zo wij ons huis van begin af ook hadden genoemd.

Het slapen gaf heel even een probleem, maar niet lang. Wij maakten in de kamer naast mevrouws kamer een kermisbed voor drie personen en dat was gauw opgelost. Op die manier konden we de zieke goed in de gaten houden. Overdag hielp ik wel eens.

Diezelfde avond was ik al weer vertrokken naar een spoed-geval. Er werd een tweeling geboren. De dokter was al geroepen, maar het ging zo snel. Twee gezonde kinderen, twee jongens, kwamen die avond op de wereld. Ondanks dat de vader de dokter al twee keer gebeld had, was deze er nog niet, hij zat bij nog een bevalling. Daarna belde ik hem: "Dokter, wilt u zo gauw mogelijk komen, twee zijn er al, tot nog toe is alles goed". "Ik ben al onderweg", zei hij.

Daar kwam de dokter haastig binnenlopen. "Zuster hoe is 't hier toch? U zei toch dat er al twee waren, komt er nog een?" "Joa, dat weet ik ok nich, misschien t volgend joar". Ik zag aankomen dat ik een por zou krijgen, maar kon die juist ontwijken. "Zuster, waar ligt dee twee?", vroeg de dokter. "In de wagen, dokter, mooi doar bieje mekaar." Toen zag hij die twee gezonde kereltjes, die mooi naast elkaar in de wagen lagen. Nu gauw de moeder feliciteren. Ze was blij met de jongens, zei ze tegen de dokter. Daarna dronken we koffie, die de vader al klaar gezet had.

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

REIS NAAR LONDEN IN 1851

(V)

Dit reisverslag, dat een bezoek beschrijft aan de eerste wereldtentoonstelling, die in 1851 in Londen werd gehouden, wordt in een aantal delen in dit blad opgenomen. Het verslag is opgemaakt door Hendrik Jan Bernard Roessing Udink en is weergegeven in oorspronkelijke stijl. Deze is niet geheel zorgvuldig te noemen, waaraan mede debet zal zijn diens leeftijd van 19 jaar. Er is vooral zuinig omgegaan met leestekens. Hendrik J.B. Roessing Udink (1832-1878) was de oudste zoon van Mr. J.Th. Roessing Udink en was van 1858 tot aan zijn dood in 1878 heer van Singraven.

(Zondag 3 Augustus) na het ontbijt begaven wij ons naar de Hollandsche kerk waar Donin  Dibbetz uit Vollenhove preekte en zulks zeer mooi deed, zijn tekst was geen haar valt uit uw hoofd zonder den wil des heeren. De Hollandsche kerk ligt bij Blackfriarsstreet en is nogal groot hoewel zij veel grooter geweest is maar zij is van tijd tot tijd verkleind in deze kerk hangen de wapenborden en zijn de grafteekens van vele in Londen gestorven Hollanders. De kerk is veel te groot voor de gemeente; er waren dien dag misfchien maar een vijftig mensen de dienst wordt er evenzoo verrigt als hier in Holland. Na de kerk gingen wij naar Richmond per omnibus gaande er alle kwartier een omnibus alle half uur een stoomboot en alle uur een trein derwaarts. Te Richmond gekomen dineerden wij aldaar zeer goed. Ik had veel schik in een Franschman, die geen Engels verstaande aan de knechts niet kon beduiden wat hij hebben wilde en dus geen eten konde krijgen tot zijne dochter kwam die Engelsch verstond waarna hij gered was uit den nood. Te Richmond en in Richmondpark zijn brillante wandelingen, mooie gezigten enz. vooral langs de Theems heeft men een mooie wandeling, de Theems is daar als het ware bezaaid met gieken en bootjes daar veel menschen aldaar zich laten roeien; wanneer men in het park is heeft men een mooi gezicht op Richmond dat

zeer hoog ligt en mooi is gebouwd, het wemelde er van de menschen die Londen des Zondags verlaten en zich veel naar Richmond begeven, Londen is dan ook op Zondags als uitgestorven. Des avonds van Richmond per spoortrein weder naar Londen gaande waren er zooveel menschen dat wij eerst in de tweede treinkonden en dat nog met zeer veel moeite daarer nog wel menschen genoeg wachten moesten om twee treinen te vullen. In de trein ontmoeten wij nog een paar Hollanders die met een groot gezelschap te Londen waren maar dien dag uit elkander waren gegaan.

Des anderen daags (Maandag 4 Augustus) na het ontbijt, zijn wij naar James park gewandeld dat zeer mooi was en een mooie waterpartij heeft aan den eenen kant ligt James palace en aan den anderen kant Buckingham palace de gewone residentieplaats der Koningin dit is een zeer groot en prachtig gebouw. Vervolgens hebben wij gewandeld door Eaton Square en Belgrave Square het mooiste gedeelte van Londen waar de paleizen der aristocratie zijn; het is een plein dat aan alle vierkanten onder eeven is gebouwd zoodat men zoude zeggen slechts vier huizen te zien. Wij zijn vervolgens gewandeld naar de Exhibition waar het zoo vol was dat wij er niets aan hadden te meer daar wij moede waren en dus liever zitten dan loopen wilden; zeer aardig was het om te zien hoe vele Engelschen een geheel collation bij zich hadden (van de mindere menschen namelijk) als brood vleesch vruchten ale porter en gin, men zag er allerhande soort van menschen als Chinezen, Turken, Grieken, allen in hun nationaal kostuum. Nadat wij de tentoonstelling verlaten hadden gingen wij bij Soyer eten, derwaarts gaande stonden wij verbaasd van de groote menigte omnibusfen zijnde het eene onafzienbare rij van omnibusfen die allen op de sluiting van het gebouw stonden te wachten, bij Soyer was het eten zeer goed. Wij waren zeer blijde dat het eten daar eens goed met zout en peper enz. was gereed gemaakt zijnde het een Fransche kok, en doende de Engelschen nergens zout in hetgeen het eten allersmakelijkst maakt.

H.J.B. Roessingh Udink

(wordt vervolgd).

ONZE STRAATNAMEN

In een reeks korte afleveringen in dit blad zal elke keer een aantal straatnamen, welke in de gemeente Denekamp voorkomen, beknopt worden verklaard. De tussen haakjes geplaatste datum geeft de datering weer van het besluit van de gemeenteraad, waarbij de betreffende straatnaam is gegeven.

Op deze wijze wordt gehoopt op de duur een volledig overzicht te krijgen.

De serie staat onder redactie van: H.Boink, W.A.J.Nijhuis en J.A.den Ouden.

Alleeweg (18 maart 1969) in Agelo.

Allee = laan. De toevoeging weg is min of meer overbodig. Voor deze benaming werd gekozen, omdat de weg aansluit aan de Alleeweg onder de gemeente Ootmarsum. Oorspronkelijk is de naam afkomstig van de in Ootmarsum gelegen Commanderie, waarbij sprake was van "de Allee" en "de Grote Allee".

Almelsestraat (18 maart 1969) in Agelo.

Provinciale weg van Ootmarsum naar Almelo (vandaar de straatnaam), waarvan een gedeelte door de gemeente Denekamp loopt.

Ambachtstraat (24 maart 1977) in dorp Denekamp.

Deze straat gelegen op het industrieterrein van Denekamp en genoemd naar ambachten.

Anemoonstraat (21 maart 1967) in dorp Denekamp.

Tot de anemonen behoren meer dan honderd soorten, voornamelijk grasland en bosplanten van de gematigde streken. Bij regen nemen de bloemen een slaapstand in. Ze gaan voorover hangen en de bloembladen neigen samen, zodat het stuifmeel droog blijft. De anemoon behoort tot de ranonkelfamilie. Deze zijn allemaal min of meer giftig.

Anjerstraat (21 maart 1967) in dorp Denekamp.

Na de "oilene" is de "dianthus" het grootste geslacht van de anjerfamilie, dat wereldwijd zo'n driehonderd

soorten omvat. Vier ervan zijn in Nederland inheems, waarvan er inmiddels twee uit onze flora zijn verdwenen. Bij ons komt de steen- of heideanjer (*dianthus delitoides*) voor met zijn licht purperrode bloemen. Een typische begeleider van Vecht en Dinkel.

Aronskelkstraat (21 maart 1967) in dorp Denekamp.

De Latijnse naam van de aronskelk is *Arum maculatum*. De verklaring omtrent de afleiding van de Latijnse geslachtsnaam zijn allerm minst eensluidend. Het meest waarschijnlijke is dat de naam "arum" bij de Romeinen en "aron" bij de Grieken afgeleid is van het Griekse woord *Aros*, dat nuttig betekend, omdat de veel zetmeel bevattende knollen als voedsel genuttigd werden.

Asterstraat (21 maart 1967) in dorp Denekamp.

De aster behoort tot de compositen bestaande uit ongeveer 200 soorten. Hiervan worden vele als sierplant gekweekt, welke vaak bestaan uit fraaie bloemen. De naam "aster" betekent "ster" en verwijst naar de vorm van de bloemhoofdjes, bestaande uit een schijf van buisvormige bloemen, omringd door een stralen krans van lintvormige bloemen..

Averhofstraat (2 februari 1965) in dorp Denekamp.

Lubertus Averhof, als pastoor van de St.Nicolaasparochie te Denekamp genoemd 1436 - 1450. Pastoor Averhof stichtte in 1436, samen met jonker Roelof Hundenberg van Singraven, de vicari Catharina - Agnes en Barbara. In hetzelfde jaar werd ook de oudste klok van de St.Nicolaaskerk gegoten: de middagklok, kleine of Mariaklok.

Daar loopt een wegje door het korenland
't Is maar zo breed als een mensenhand
 't Is overbogen
 Door aren,hooge
Twee wijde velden aan iedere kant.

't Loopt zoo verborgen de wereld door
't Gaat in de weelde van 't graan te loor
 't Kruipt onder de aren
 Ik zie het zoo garen
'k Geef al de wijde wegen er voor.

Aug.Peaux.

HET VOORoorlogse JOODSE LEVEN IN DENEKAMP

Dit artikel is het resultaat van een uitgebreide vragenlijst welke ik heb toegezonden aan Benno Elkus in Australië. Benno Elkus behoort met zijn broer Jacob, die in Israël woont, tot de enige overlevenden van de destijds joodse gemeenschap van Dene-kamp. In 't Onderschoer 1/1987 schreef ik hierover reeds. Juist omdat over deze joodse gemeenschap toch betrekkelijk weinig bekend is vanuit de beleving van deze mensen zelf, is dit idee ontstaan, waaraan door Benno Elkus in een uitvoerige brief gevolg is gegeven. In enkele afleveringen wordt zijn relaas in 't Onderschoer gepubliceerd. H.Asma.

de schooltijd

De bewaarschool was van de katholieke zusters en stond naast het ziekenhuis. Ik weet nog dat mijn jongere zusje Emmy daar heeft geleerd. Het ziekenhuis was voor mij een fascinerende plaats met al die witte zusters. Wij kwamen daar nogal geregeld, omdat wij daar namelijk het vlees leverden voor de keuken. Ook waren we soms de leveranciers van vlees aan het klooster te Noord Deurningen. De mooie omgeving met de grachten rondom de gebouwen gaf mij altijd een gevoel van mysterie.

Juffrouw Kloezen, de kleine roodharige onderwijzeres in de eerste klas van de openbare dorpsschool, was een lieve vrouw. Maar in die tijd was er altijd een zekere angst voor onderwijzers en er heerste altijd een strikte discipline. Speciaal respect was er voor de corpulente en ernstig uitziende bovenmeester Mulders, die de on-deugden met de stok behandelde.

Eens was er een uitbarsting van schurft. Het was geloof ik, dokter Hondelink, de grote autoritaire medicijnman met zijn halve brilleglazen en koffertje met stetoscoop, die de schoolkinderen moest onderzoeken. Men voelde een grote schaamte de lichamen achter een wit scherpje te moeten ontbloten voor een onderzoek.

De leesplank was een nogal effectief voorwerp om de letters te leren kennen en om te leren lezen. In een rood blikken doosje zaten de letters die onder de plaatjes gelegd moesten worden. Het begon met aap, noot, mies, zus - tot schapen. De lei en de griffel waren het schrijfmateriaal, terwijl een natte spons ervoor diende om het weer uit te wissen. Eén en één is twee werd er in koor her-

haalde malen ingestampt.

Juffrouw Schellings was de onderwijzeres in de tweede klas, ze was nogal gezet en zat meestal op de lessenaar of op de eerste bank, zij was ook heel aardig. Ik zat in de derde klas bij meester Bernink toen de scheiding van de scholen begon. De katholieke jongens kregen hun eigen school aan de Ootmarsumsestraat met als hoofd, meester Mulders.

Meester Tukkers, de grote ernstig uitziende man, nam de bestaande dorpsschool over voor de protestante leerlingen. In het frontlokaal, dat hiervan werd uitgezonderd, kwam de openbare school onder leiding van meester Dingeldein. Die scheiding was het einde van de eenheid en gaf aanleiding tot nog al wat vijandigheid.

Zoals gezegd de openbare school (waarop Elkus dus zat-H. A.) bestond uit één ruimte met vier klassen.

Meester Dingeldein was misschien de eerste menselijke computer, die het klaar speelde tegelijkertijd vier groepen te leiden. Mijn liefste vak was tekenen, het vak waarin de meester ook heel goed was.

Ondeugende kinderen werden opgesloten in het kolenhok aan het eind van de gang. Ondanks het feit dat ze katholiek waren bleven de "van Os-jongens" op de openbare school; gedurende de oorlog was één van hen in de ondergrondse verzetsbeweging.

Toen ik later naar de Mulo in Oldenzaal ging, besepte ik wat ik gemist had; eenvoudige breuken hadden we niet geleerd.

Meester Dingeldein had een prachtige hand van schrijven. De tippenloper, zoals de leerlingen hem noemden, was natuurlijk steeds in de weer om zijn groepen bezig te houden. Ik beschouwde hem altijd als een welgeleerd iemand en ook zijn broers, de kuipers, vond ik anders dan de meeste Denekampers.

In de herfst waren altijd wat leerlingen afwezig, ze kregen "aardappelrapen"-vakantie. In de winter met sneeuw en ijs was het de tijd voor glijbanen en sneeuwballen-gooien. De glijbaan strekte zich uit van het schoolplein over de straat tot aan de voordeur van bakker Nijhuis aan de overkant. Het gebeurde wel eens dat een jongen zijn tong aan de ijzeren stangen van het hek rond het schoolplein stak, met het gevolg dat zijn tong er aan

vast vroor en het vel er afscheurde als hij trachtte zich te bevrijden.

Op zaterdag gingen wij als joden uiteraard niet naar school. Maar we hebben het niet erg gevoeld dat we wat misten. De vakken rekenen, schrijven enz. werden de hele week geleerd.

joodse leer

In Denekamp werd geen joods onderricht gegeven. Ik zelf heb de studies voor mijn Bar Mitswah in Oldenzaal gedaan. Bar Mitswah is de naam voor een joodse jongen, die op 13-jarige leeftijd als liturgies volwaardig in de joodse gemeenschap wordt opgenomen. Hij wordt dan opgeroepen om de zegen over de Torah (bijbel) uit te spreken en de hele wekelijkse portie of een gedeelte ervan voor te lezen. Eén keer in de week, 's morgens om acht uur voordat ik naar de mulo ging kreeg ik les van rabbijn Klein aan de Haaksbergsestraat. Er was noch in Denekamp en zoals ik me herinner noch in Oldenzaal een joodse leerschool, waar talmoed werd geleerd (het woord talmoed is een afleiding van het Hebreeuwse woord Lameed wat leren betekent). Het joodse geloof is gebaseerd op leren. De torah, het geschreven woord, is maar een heel klein gedeelte van de talloze boeken die geschreven zijn als commentaren, wetten voor het alledaagse leven, voor Sabbath, feestdagen, handel en wandel etc. Een orthodoxe joodse man moet iedere dag leren, tenminste drie maal per dag 's morgens, na de middag en 's avonds bidden, de naam van de Eeuwige uitspreken.

Dit alles was onder de joden in Denekamp niet bekend. Als een gemeenschap honderden jaren geïsoleerd is en is omgeven door een godsdienstig noal vijandige bevolking, is het te begrijpen dat tradities en geloof langzamerhand gaan verdwijnen. Er was in Denekamp geen expert in het lezen van de torah. Op sabbath werd dat gedaan door Izaak Suskind, de zoon van Mennie. De torah moet ongepunctueerd worden gelezen en is geschreven op de huid van een kosher dier, zonder punten of andere leestekens. Izaak las voor op een manier die helemaal niet geoorloofd is, hij keek met zijn ene oog in de torah en met het andere in een gepunctueerde choemash (bijbelboek). Mijn vader werd beschouwd als een talmied chacham (dat is:

geleerd op joods gebied). Hij kon behoorlijk uit de torah lezen en had nogal wat kennis van de basisinhoud van tenach (dat is koningen en kronieken).

In de oorlog hebben de Duitsers de synagoge geplunderd en alles op straat gegooid. Na de oorlog heeft me een boer, ik ben zijn naam vergeten, hij woonde op de Brink, de sefer torah (dat is de torah) teruggegeven. Hij vertelde dat hij het van de straat had opgeraapt en met gevaar bij hem op de hooizolder had verborgen. Hoe dankbaar was ik de goede man. Ik heb de torah-rollen, letterlijk uit het vuur gered, mee naar Israël genomen.

Een zeer belangrijke opgave van een joodse man is, dat hij na zijn meerderjarigheid, 13 jaar, iedere morgen te-fillien aan doet. Dat zijn gebedsriemen gemaakt van leer, met als inhoud enige zinnen uit de torah o.a. "hoor Israel de Eeuwige is onze God". Ik denk niet dat iedere joodse man in Denekamp die plichten iedere dag heeft vervuld.

Als een joods kind acht dagen oud is moet het besneden worden, tenminste als de gezondheid dat toelaat. Natuurlijk werd ieder mannelijk kind in Denekamp besneden genoemd Brith Miolah (de bond van besnijdenis), overeenkomstig de traditie van Avraham Awienoe (Abraham onze voorvader). De Moheel (dat is de man aan wie de rabbijnen de licentie hebben gegeven om de operatie uit te voeren) kwam van Enschede.

Er wordt weer een braeha (eenzegening) gezegd, het kind wordt op een speciale manier vastgehouden en naderhand wordt een feest-eten gegeven.

Ik herinner me nog dat mijn broer Jacob besneden werd in de woonkamer. Mijn moeder hoorde hem huilen en ze huilde met hem mee. Aan vrouwen is het niet geoorloofd samen met mannen te bidden, dat is ook bij de Arabieren. Liberale joden (niet orthodoxe) hebben die traditie afgeschaft.

Het is interessant te weten dat bijna alle Australische mannen besneden zijn, Waarom is niet erg duidelijk. Misschien uit traditie of om hygiënische redenen?

Het was altijd een bron van bespotting in Holland als je kameraden onder dienst je zagen met "het stukje eraf".

De Koopman.

Sied veer, en wroet, Om Eeuwich Goed.

De koopman schiet Zyn Penſſen uit,
En waagd Zyn Goed, uit Oog en Handen,
Op hoop van winst, naa Zyn besluit;
Soo doen oock de Eedele Verſtanden,
Die schieten 't weesen deeser Tyd,
Om 't groote Goed der Eeuwigheid.

BIJ DE HAND

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel.(05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-centrum voor heemkunde, waar de stichting huisvesting heeft en van waaruit de verschillende activiteiten worden ontwikkeld. Naast bibliotheek/archief-ruimte zijn hier ook werk- en vergaderruimten.

Geopend ma/vr 8.30-12.30 uur en van 13.30-17.00 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden, tel. privé (05413) 2800.

Bibliotheek: geopend wo 18.30-21.30 uur; bibliothecaresse: mevr. Th.Asmaten Broeke; tel. privé (05413) 2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter;
H.Boink, secretaris; mw. M.M.A. Ribbert, penningmeester; H.J. Asma; C.C.M.Hamers; W.A.J. Nijhuis; J.A.den Ouden; G.J. Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan bij 't Heemhoes of secretariaat. De kosten zijn per jaar minimaal f.15,-. Hogere bijdragen zijn van harte welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer: 59.57.16.547; gironummer bank: 801424.

Postgironummer: 5565614.

werkgroepen

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Asmaten Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel.(05413) 2434.

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel.(05413) 2800.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK

mevr.TH.Asmaten Broeke, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16, Tilligte; tel.(05412) 1447.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20, Denekamp; tel.(05413)1986.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, Denekamp; tel.(05413) 1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel.(05413) 2261.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

Stichting Heemkunde Denekamp

Op 20 juni 1975 werd in Denekamp door een aantal geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en de natuur een werkgroep heemkunde opgericht. In een aantal jaren groeide de werkgroep uit tot de in juli 1982 opgerichte Stichting Heemkunde Denekamp, welke tot haar werkterrein rekent het gehele gebied van de gemeente Denekamp.

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen, de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Dit in de ruimste zin van het woord. Voorts kennis van de zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land.

Door studie en onderzoek wordt getracht het verleden te analyseren en daarover zonodig te publiceren. Waarmee beoogd wordt waardering te wekken voor wat hier door de natuur en vroegere cultuur tot stand is gekomen. Tevens komt hiermee een stuk verleden tot leven, waarmee het heden mede gestalte kan worden gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

Ter ondersteuning van dit streven is de medewerking van velen nodig. Daarom ook heeft de Stichting een aantal werkgroepen, welke zich op verschillende terreinen bezighouden. Voorts is er het driemaandelijks contactorgaan 't Onderschoer, dat gratis wordt toegezonden aan de donateurs.

Daarnaast worden twee keer per jaar bijeenkomsten gehouden voor de donateurs. U hebt dan ook de gelegenheid mee te denken en mee te praten over belangrijke zaken die de Stichting aangaan. Er worden ook excursies georganiseerd. Tenslotte beschikt de Stichting over een fijne huisvesting, waarin de bibliotheek is ondergebracht en waarin ook de bijeenkomsten en vergaderingen plaatsvinden. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend. Een catalogus is beschikbaar en kan worden toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen. De adressen staan hiernaast. Op verzoek wordt graag nadere informatie verstrekt.

